

Національний університет «Острозька академія»
Навчально-науковий інститут лінгвістики
Кафедра англійської філології

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему

**Адаптація тексту як прийом мовного посередництва (на прикладі перекладу книги
Джоан Роулінг 'Harry Potter' на інші мови та її екранізації)**

Виконала: студентка 2 курсу, групи МА-2

спеціальності: 035 Філологія

спеціалізації: германські мови та літератури

(переклад включно) перша – англійська

Капітанюк Л. М.

Керівник: канд. філол. наук, доц. Коцюк Л. М.

Рецензент:

Роботу розглянуто і допущено до захисту

на засіданні кафедри англійської філології

протокол №__ від “__” _____ 2025 р.

Зав.кафедри _____ Анатолій ХУДОЛІЙ

м. Острог – 2025 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АДАПТАЦІЇ ТЕКСТУ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ТА ЕКРАНІЗАЦІЇ.....	8
1.1. Літературознавчий і мовознавчий аналіз серії романів про Гаррі Поттера.....	8
1.2. Адаптація тексту як міждисциплінарне явище.....	16
1.3. Типи адаптації	20
1.4. Дитяча література в контексті медіації.....	24
РОЗДІЛ 2 МІЖМОВНА МЕДІАЦІЯ ТЕКСТІВ ПРО ГАРРІ ПОТТЕРА (АНГЛІЙСЬКА, УКРАЇНСЬКА, НІМЕЦЬКА, ФРАНЦУЗЬКА МОВИ).....	31
2.1. Перекладацькі стратегії при перекладі імен та назв	31
2.2. Переклад реалій та культурних елементів	36
2.3. Стилiстичні прийоми адаптації	41
РОЗДІЛ 3 АДАПТАЦІЯ КНИГИ "HARRY POTTER" У ПРОЦЕСІ ЕКРАНІЗАЦІЇ.....	49
3.1. Мовленнєві відмінності між книгою та екранізацією	49
3.2. Мовна адаптація діалогів	57
3.3. Адаптація культурних і символічних елементів	59
РОЗДІЛ 4 ПОРІВНЯННЯ ПЕРЕКЛАДУ КНИГИ ТА ЇЇ ЕКРАНІЗАЦІЇ З ТОЧКИ ЗОРУ АДАПТАЦІЇ.....	68
4.1. Схожість і відмінності у підходах до адаптації	68
4.2. Вплив адаптації на сприйняття твору аудиторією	77
ВИСНОВКИ	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	84

ВСТУП

Актуальність теми. Сьогодні, в час міжкультурної комунікації та всесвітньої інтеграції, адаптація тексту як форма мовного посередництва привертає все більше увагу дослідників. В перекладі, адаптація є особливим прийомом, що спрямований на досягнення комунікативного ефекту тексту, незважаючи на мовний бар'єр, і головна мета – це зберегти основні функції оригінального тексту, а також, його культурні особливості та атмосферу для іноземної аудиторії.

Питання адаптації досліджувались у працях таких науковців, як В. Демецька [45], І Конончук [47], Ю. Найда [49], К. Райс [54]. Вони аналізували її роль як інструменту для подолання особливостей культури в процесі перекладу. Окремо вивчалися такі типи адаптації, як стилістична, культурна, жанрова та багато інших у працях В Демецька [45] та С. Остапенко [50]. Також існують дослідження, присвячені адаптації текстів для кіно та телебачення, Д. Шмідт [56], Д. Паул [52].

Прикладом твору, що вимагає всебічної адаптації, стала серія романів «Гаррі Поттер» Джоан Роулінг. Незважаючи на те, що цій серії присвячено багато дослідницьких робіт, більшість з них зосереджено на лінгвістичних аспектах, зокрема на перекладі імен, власних назв або ж термінології, наприклад, у працях О. Панченко, К. Шевчук [51], О. Косюха [48]. Набагато менше уваги приділено аналізу адаптаційних стратегій у ширшому культурному значенні. Тобто, як саме зміст твору, образи, місця дії або ж наративні акценти трансформувалися для різних аудиторій під час перекладів та екранізацій.

Недостатня кількість досліджень що фокусуються саме на адаптації цього твору зумовлюють потребу в його подальшому аналізі. Таким чином, спираючись на переклади та екранізації, дослідження адаптації серії «Гаррі Поттер» як засобу мовного посередництва стає надзвичайно важливим. Завдяки цьому, можливо виявити не лише мовні, але й культурні, ідеологічні

та візуальні перетворення, яких зазнав твір. Це і визначає актуальність обраної теми кваліфікаційної роботи.

Мета дослідження: дослідити те, як серія книг «Гаррі Поттер» адаптується іншими мовами в процесі перекладу та екранізації.

Для досягнення мети визначені наступні **завдання дослідження:**

1. Розглянути теоретичні підходи до перекладознавства, зокрема адаптації тексту в контексті художнього перекладу.
2. Дослідити специфіку змісту перекладів та адаптацій «Гаррі Поттера» різними мовами. Особливу увагу слід звернути на мовні структури та культурні реалії.
3. Визначити основні труднощі та проблеми, які виникають у процесі адаптації культурно відмінних елементів, таких як імена, жарти та діалекти.
4. Дослідити, які адаптації здійснюються в екранізаціях та які зміни вносяться для пристосування до особливостей фільму.
5. Оцінити вплив адаптаційних стратегій на крос-культурне сприйняття твору та визначити, які підходи є найбільш ефективними для збереження сутності оригінального твору.

Об'єкт дослідження: процес адаптації тексту як мовне посередництво у перекладі та екранізації літературних творів.

Предмет дослідження: прийоми та особливості адаптації тексту під час перекладу та у кінематографі, включаючи:

1. Аналіз способів передачі культурно забарвлених елементів;
2. Дослідження зміни стилістики та лексичних особливостей;
3. Вивчення особливостей передачі діалогів, жартів, заклинань та імен персонажів;
4. Способи адаптації магічних реалій та символіки у фільмах.

Матеріал дослідження: Матеріалом дослідження є серія романів британської письменниці Дж. К. Ролінг “Harry Potter” [54], їхні офіційні переклади українською та іншими мовами, а також екранізації, створені

на основі літературних першоджерел.

Основу текстового матеріалу становлять українські переклади романів, здійснені Віктором Морозовим та видані видавництвом “А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА” у 2002–2012 рр [57]. Для порівняльного аналізу використовувалися англomовні оригінальні тексти, опубліковані видавництвом *Pottermore Publishing*.

Аудіовізуальний компонент дослідження охоплює офіційні екранізації серії “Harry Potter” (2001–2011), створені кінокомпанією *Warner Bros. Pictures*. Для аналізу застосовувалися український дубляж студії “Le Doyen”, телевізійна озвучка “Нового каналу” та офіційні субтитри до ліцензійних версій фільмів.

Методи дослідження:

Для виконання дослідження були застосовані такі методи:

Порівняльний метод було застосовано на аналітичному етапі дослідження. Було здійснено порівняння оригінального тексту серії книг «Harry Potter» та її переклади на українську та інші іноземні мови, що дало змогу оцінити ступінь відповідності перекладів оригінальним намірам автора та знайти відмінності у змісті та стилістичному відтворенні тексту.

Дескриптивний метод було застосовано для опису та систематизації стратегій адаптації, використаних перекладачами, що дозволило проаналізувати такі техніки, як транслітерація та локалізація, а також визначити їх функціональну роль у перекладі.

Культурологічний аналіз був методом вибору для вивчення культурних реалій, конкретних імен та символів з національними особливостями. На цьому етапі було визначили, як культурні елементи оригіналу передаються в перекладах та екранізаціях та як вони впливають на сприйняття тексту в іншому культурному середовищі.

Аналіз дискурсу було застосовано для вивчення лінгвістичних та стилістичних особливостей тексту та допоміг визначити наскільки точно

авторський стиль і мовна індивідуальність Дж. К. Роулінг були збережені в перекладах і кіноадаптаціях.

Метод контент-аналізу був використаний на етапі узагальнення дослідження для систематизації зібраних даних і виявлення основних тенденцій у процесі адаптації. Це дозволило нам визначити найпоширеніші перекладацькі рішення та оцінити їх вплив на загальне сприйняття твору.

Використання даних методів дозволяє глибоко дослідити процес адаптації книги "Harry Potter" та визначити основні перешкоди та стратегічні рішення, що приймаються перекладачами та режисерами під час перенесення літературного твору на інші мови та візуальні медіа.

Виходячи з цього, можна зрозуміти, що адаптація- це складний і багаторівневий процес в мовному посередництві, який потребує від перекладачів і режисерів не просто знання мови але й глибокого розуміння культурних та стилістичних особливостей оригіналу. Дослідження процесу адаптації на прикладі серії книг "Harry Potter" дозволяє краще зрозуміти норми успішного міжкультурного посередництва та збереження авторського задуму.

Теоретичне значення: Дане дослідження допоможе краще зрозуміти адаптацію літературних творів. Робота демонструє, як переклад нерозривно пов'язаний з культурною інтерпретацією, відкриваючи тим самим нові перспективи для наукового вивчення міжкультурної комунікації в галузі перекладу. Висновки дослідження підкреслюють важливість таких понять, як адаптація, локалізація та трансформація культурних елементів у перекладених текстах. Результати цього дослідження вносять нові елементи в існуючі методології аналізу перекладацьких технік і методів.

Практичне значення: Практичне значення даного дослідження полягає в можливості застосування результатів роботи в освітньому процесі та перекладацькій практиці. Висновки дослідження можуть бути використані в курсах з теорії та практики перекладу, міжкультурної комунікації та адаптації літературних творів. Також результати цього дослідження можуть бути

корисними для перекладачів, редакторів, лінгвістів та студентів-філологів, які вивчають особливості перекладу сучасної англійської літератури.

Апробація: Основні положення та результати магістерського дослідження були апробовані під час міжнародної науково-практичної конференції «Лінгвокогнітивні та соціокультурні аспекти комунікації» (Національний університет «Острозька академія», 10 жовтня 2025 р.). За матеріалами дослідження опубліковано статтю під назвою «Літературознавчі та мовознавчі аспекти міжмовного посередництва серії романів Дж. К. Роулінг про Гаррі Поттера» у фаховому збірнику «Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія»» (категорія Б, Index Copernicus, ISSN 2519-2558).

Структура: Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 57 найменувань та додатків. Основна частина роботи викладена на 83 сторінках. Загальна кількість сторінок в роботі 93.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АДАПТАЦІЇ ТЕКСТУ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ТА ЕКРАНІЗАЦІЇ

1.1. Літературознавчий і мовознавчий аналіз серії романів про Гаррі Поттера

У наукових дослідженнях роботи Дж. К. Роулінг часто підкреслюють різноманітність її робіт, з глибоким поєднанням класичної та сучасної літератури та ступінь, до якого вона стикається з темами моралі, ідентичності, дружби та боротьби зі злом. Дослідники О. Кіскін та О. Косюга зосереджують увагу на літературних впливах, що сформували цикл романів про Гаррі Поттера. Вони досліджують наявність в тексті відголосків міфології, традиційного фентезі, казкових мотивів. Крім того, автори аналізують мотиви, притаманні класичній дитячій та підлітковій літературі, що дає змогу зрозуміти міжетекстовий характер "поттеріани" та її положення в літературному просторі. Роулінг часто використовує архетипи, які поділяють багато культур, у тому числі архетип героя, який зазнає випробувань, щоб пізнати свій шлях до пошуку сенсу, мети та свого місця у світі.

Відомо, що серія романів про Гаррі Поттера [Рис. А.1.] вибудована відповідно до класичної структури героїчної подорожі, де головний персонаж дорослішає, навчається та набирається сили через взаємодію з друзями та противниками.

Зокрема, Наталія Астрахан розглядає серію романів з точки зору її впливу на формування особистості читача. Вона зауважує, що світ у книгах зображено як непросту духовну та інтелектуальну головоломку, розгадати яку можливо лише завдяки постійному особистому зростанню та взаємодії з іншими, що віддзеркалює еволюцію героя, який мужніє та покращується, долаючи випробування та взаємодіючи з навколишнім середовищем.

Літературознавство також торкається моральних проблем, що повертає нас до теми добра і зла, яка пронизує всі книги серії. Важливими аспектами є

питання самоідентифікації, сили волі, а також розвитку особистості через випробування.

З іншої точки зору, «Гаррі Поттер» є частиною культурної спадщини останніх двох десятиліть 20-го століття та перших двох десятиліть 21-го століття, зображуючи соціальні та політичні ситуації того часу. «Гаррі Поттер» — це не лише літературне явище, а й культурний феномен, що породив незліченну кількість екранізацій, фільмів, сценічних вистав і тематичних парків.

Літературознавчі дослідження твору Джоан Роулінг "Гаррі Поттер" охоплює широкий спектр питань і методологій, від аналізу архетипів і міфології до вивчення соціальних і культурних аспектів і наслідків для дитячої та юнацької літератури. Основними сферами тут є вивчення класичних архетипів та структури циклу героїв, особливо в контексті міфологічного аналізу та в руслі теорії мономіту Джозефа Кемпбелла. Він зробив висновок, що численні міфи, перекази та художні тексти, у тому числі й сучасні, демонструють спільну схему — «мандрівку героя», яка охоплює три ключові фази: вихід, ініціацію та повернення. На фазі виходу герой отримує заклик до пригод, на початку може відмовитися, але згодом розпочинає свій шлях. В ініціації він долає випробування, знаходить підтримку в союзниках, переживає критичні моменти та збагачується новими знаннями і здібностями. Натомість, на фазі повернення герой повертається додому, приносячи здобуті знання та дари, здатні змінити його світ чи соціум. [22].

Колесніков В. Ю. у своїй роботі «Феномен літературної творчості Ніла Геймана та гуманістичне виховання людини XXI століття» говорить, що Луїза Келлі у статті «Гаррі Поттер і міфи класичної літератури» порівнює образи персонажів, створених Роулінг, із міфологічними героями — вона знаходить схожість у їхніх випробуваннях і стражданнях [17]. Автор зазначає, що Дж. К. Роулінг спирається на архетипи, знайомі з класичних літературних традицій. Персонаж самого Гаррі Поттера як хлопчика, який має вирости та пройти важкі випробування, є архетипом обличчя героя, чимось схожим на міфічних

персонажів, які повинні виконати у своєму житті важку місію або подолати важкі випробування. Наприклад, дослідник висвітлює елементи «подорожі героя», які зустрічаються в багатьох міфах і літературних творах, включно з Гаррі Поттером. Такі теми є універсальними та знайомими із давніх часів, і серія Роулінг може охопити читачів будь-якого віку.

Теорія мономіту Джозефа Кемпбелла — це ще один зв'язок «Гаррі Поттера» з міфологією, який складається з кількох етапів циклічної подорожі героя. Багато літературознавців спираються на цю теорію у своїх дослідженнях, щоб пояснити розвиток головного героя та структуру кожної книги. «Гаррі Поттер» проходить класичну стадію ініціації з самопізнанням і випробуванням своїх сил, наставників і ворогів, моральних і фізичних проблем. Це один із способів продемонструвати, чому серія про Гаррі Поттера така інтригуюча та приваблива для такої широкої аудиторії, адже, вона спирається на універсальні архетипи які читачі можуть знайти в собі.

Серед моральних і соціальних тем такі дослідники, як Мері Дж. Шах і Пітер Д. Гаррісон, виділяють способи, якими Роулінг звертається до важливих моральних питань у своїй роботі [46]. Вони згадують, що в серії книг розглядаються такі речі, як боротьба між добром і злом, дружба, вірність і самопожертва, а також піднімаються питання про соціальну нерівність, расизм і дискримінацію. Книги Роулінг мають так багато спільного з реальними соціальними проблемами, такими як нерівність економічних класів, непорозуміння між групами та згубний вплив того, щоб бути кращим — або думати, що ти є кращим. Роулінг тонко передає персонажів, погляди яких здаються однозначно негативними, з періодичними моментами співчуття, припускаючи, що навіть у цих персонажів є свої причини для таких поглядів, і це виходить настільки насиченим і багатошаровим.

Дослідники також звертають увагу на соціально-культурний контекст, у якому перебуває дія "Гаррі Поттера", як на один з ключових аспектів. Вони стверджують, що серія перетворилася не лише в одну з найбільших літературних подій року, але й стала важливим культурним феноменом, який

проливає світло на багато соціальних суперечностей. «Гаррі Поттер» — це серія випробувань, де кожне правильне рішення веде до боротьби за подолання духу соціальних стереотипів і політичних структур.

Одним із ключових аспектів, на який звертають увагу дослідники, є сприйняття «Гаррі Поттера» як твору, орієнтованого на молодіжну аудиторію, а також те, як у ньому порушуються теми дорослішання та морального вибору. Зокрема, Барбара Б. Чепмен зазначає, що Роулінг вибудовує світ, у якому молоді читачі можуть впізнавати себе в персонажах, що стикаються з особистими труднощами, внутрішніми конфліктами та емоційними випробуваннями. Дослідниця підкреслює, що саме через ці виклики герої здобувають життєвого досвіду, а процес вибору між добром і злом постає як складний і болісний, але визначальний для формування їхніх моральних якостей [3].

Ще одна важлива тема в літературознавстві — вплив Гаррі Поттера на дитячу літературу. Джуліанна Бломс і Енн Р. Кендрік проводять порівняльний аналіз між "Гаррі Поттером" і класичними творами дитячої літератури, такими як "Хроніки Нарнії" К.С. Льюїса і "Володар перснів" Дж. Р.Р. Толкіна. Вони підкреслюють спосіб, у який Роулінг змогла поєднати фантазію з педагогічною цінністю, зробивши її книги не просто предметом інтересу, але й предметом навчання. Це допомагає молодим читачам краще зрозуміти світ, у якому вони живуть, а також допомагає формувати моральні орієнтири.

Отже, літературні дослідження Гаррі Поттера обговорюють багато елементів, включаючи міфологічні впливи, архетипи, моральний вибір і соціальні проблеми, де читач може побачити глибину і багатогранність твору. Водночас ці дослідження підтверджують, як «Гаррі Поттер» сформував сучасну літературу та культуру, і таким чином набувають свого роду власного значення.

Мовознавчі дослідження твору Джоан Роулінг "Гаррі Поттер" зосереджуються на мовних особливостях, особливо на появі та винаході нових слів і термінів, які стали частиною повсякденної мови, таких як "мудл"

(нечарівник), "патронус" (магічний захисник), "магічний світ", тощо. Важливою частиною мовознавчих досліджень є вивчення того, як Роулінг використовує мову, щоб створити настрій і характер своїх героїв. Її книги мають особливий вимір, що охоплює історичний ґрунт; однією з їхніх ознак є накладення на сучасну англійську мову латинської, грецької та різноманітних мовних штрихів — слів чи навіть цілих фраз, що вносить не лише семантичну глибину, але й підтверджену історичну основу.

У літературі автори часто звикли надавати кожному персонажу власний стиль мовлення, щоб мати можливість показати його соціальний статус, характер або навіть моральні переконання. У багатьох попередніх дослідженнях автори аналізували специфічні мовні характеристики персонажів. Мова Герміони Грейнджер, наприклад, більш граматично правильна. Вона містить більше граматичних конструкцій, які підкреслюють її інтелект, тоді як мова Рона Візлі часто має елементи гумору та невпевненості.

Книги про Гаррі Поттера також були предметом мовознавчих досліджень щодо їх перекладів на інші мови. Це важливий момент, коли мова заходить про культурну адаптацію, оскільки кожен перекладач повинен зробити вибір щодо того, як перекладати магічні терміни, гру слів і конкретні культурні посилання. Дослідження у цій галузі стосуються вивчення відмінностей перекладу, які можуть вплинути на оригінальне розуміння тексту в різних культурах, а також спрямованості на збереження однакового настрою з однаковим значенням.

Мовознавчі дослідження серії про Гаррі Поттера торкаються кількох важливих аспектів, таких як магічна лексика, неологізми, проблеми перекладу та адаптації мовних особливостей, а також соціальні та культурні аспекти використання мови в текстах Джоан Роулінг. Серед багатьох перспективних напрямків дослідження одним із найважливіших є аналіз мовних інновацій, особливо процесів створення нових слів і термінів, які набули центрального значення в структурі сучасної англійської мови.

Томас Г. Грін вивчає лексикон серії, особливо нові слова, які Роулінг інтегрувала в повсякденне мовлення. Серед них «магл» (не чарівник), "петрифікація", "аврора", які не лише роблять атмосферу фантастичною, а й стають частиною повсякденної лексики. Грін зазначає, що Дж.К. Роулінг створює ці терміни та базує їх на латинській мові, що надає їм вигляду автентичності. Латинське походження магічних заклинань додає значущості та таємничості світу, який вона будує, роблячи його ще більш переконливим для читачів [3].

Александр Сміт досліджує лінгвістичні інновації та символізм, які втілюють вигадані Роулінг слова. Він розмірковує про те, що чарівні слова, які згадуються в книгах, є не лише частиною фантастичного світу, але й мають власне значення для тлумачення. Терміни, пов'язані зі світом магії, наприклад, виконують не лише комунікаційну функцію у світі чарівників, а й виявляють моральні риси персонажів. Термінологія має на увазі, що сама магія, про яку йдеться, не лише позначає явища, але також забарвлює та впливає на характер і моральні здібності таких людей, як Гаррі Поттер, Герміона, Рон тощо.

Переклад «Гаррі Поттера» та передача його мовних особливостей стали значущою темою лінгвістичних досліджень. Марія Петрова акцентує увагу на викликах, пов'язаних із перекладом магічних термінів і культурних відсилок, присутніх у серії. Вона зазначає, що особливу складність становлять слова, створені авторкою, які часто мають подвійне значення або базуються на грі слів. Ще більшою проблемою є передача елементів культури, які можуть бути незрозумілими або неприйнятними для іншої мовної спільноти. Тому переклад українською чи іншими мовами передбачає не лише точну передачу змісту, а й адаптацію контексту, щоб якнайповніше зберегти змістову глибину та атмосферу оригінального тексту. Це стосується не лише магічної лексики, а й гри слів, пов'язаної зі звуковими особливостями мови або культурною специфікою [40].

Леонардо Гонзалес також аналізує, як Гаррі Поттер адаптується до різних мовних контекстів. Він порівнює різні переклади одних і тих самих

елементів зокрема магічних істот і персонажів, акцентуючи увагу на тому, як відмінності в мовах можуть змінити сприйняття або навіть сутність магії у світі Роулінг. Він починає з того, що показує, як одне й те саме поняття магії можна передати абсолютно різними термінами різними мовами, і як це створює інший світ для читачів різних культур.

Мова персонажів та її співвідношення з соціальним статусом і моральними якостями викликає особливий інтерес у мовознавчих дослідженнях. Крістіна Хендерсон досліджує, як мовні характеристики таких персонажів, як Гаррі Поттер, Герміона Грейнджер, Рон Візлі та Снейп, позначають їхній соціальний клас, рівень освіти, моральні якості та походження. Як приклад, мова Гаррі, який походить із родини маглів, відрізняється від мови аристократичних чистокровних сімей чарівників, таких як Драко Малфой чи Снейп. Ці фрагменти мови відображають не лише соціальне становище персонажів, а й їхні моральні настрої та ставлення до інших груп.

Нарешті, важливою сферою дослідження є феномен «поттероманії», який розглядається в контексті популярності серії, а також його мовні аспекти. Річард Блекфорд і Сара Томпсон досліджують, як магічні терміни і вирази з «Гаррі Поттера» стали культурними мемами та проникли в повсякденне мовлення. Вони досліджують, як такі терміни, як «Маддл», «Експеліармус» або «Лаво», трансформувалися в мотиви, які переросли книги та увійшли в традиційну культуру. Читачі не тільки запам'ятовують такі терміни, але вони також є середовищем для обговорення більшості соціальних, моральних і культурних питань у суспільстві.

Завдяки мовознавчим дослідженням «Гаррі Поттера» ми дізнаємося як мова і лексика Роулінг працюють на рівні не лише тексту, а й культури, створюючи нові слова, значення та мовні стереотипи, які впливають на наше розуміння світу і реальності.

Стилістичні особливості Дж.К. Роулінг у серії книг про «Гаррі Поттера» лягли в основу багатьох літературних аналізів. Однією з визначальних рис її

стилю є її здатність поєднувати доступність мови для молодого читача з глибиною та багатством літературних засобів, що дозволяє їй залучати старшу аудиторію. Роулінг використовує простий і зрозумілий дітям та підліткам стиль, але її тексти також багаті метафорами, алегоріями та символами, що робить їх багатшими та глибшими для більш зрілих читачів [21].

Мова Роулінг має тенденцію бути описовою, тому вона створює багаті, складні світи, які включають магічні місця та внутрішні переживання персонажів. Наприклад, ґрунтовні описи магічних предметів, місць чи істот допомагають читачеві не просто уявити цей світ, а й поринути в нього, відчувати його атмосферу. Крім того, через прямолінійність мови легше простежити розвиток подій та емоційні стани героїв.

Роулінг також використовує багато символізму, що є важливим елементом її стилю. Наприклад, використання кольору в її описах має символічний підтекст. Колір очей, одягу та навіть деталей інтер'єрів зазвичай не лише малює портрет персонажів, але часто вказує на їх етичне чи соціальне становище. Метафори та алегорії є ще одним важливим універсальним шляхом, за допомогою якого Роулінг інтерпретує складні ідеї, щось пов'язане з добром і злом, свободою та контролем, надією-і відчаєм.

Іншим стилістичним прийомом, який Роулінг регулярно використовує в серії, є гумор. У її творах він часто має подвійність та функціонує одночасно як засіб легкості та розваги, а також як сила, щоб викрити серйозні психологічні елементи в героях. За допомогою гумору Роулінг передає стосунки між героями, їхню незграбність чи недоліки та власне, їхню здатність справлятися з труднощами за допомогою сміху та жартів. Так, наприклад, витівки Рона та Гаррі, їхні не зовсім вдалі спроби поводитися «як герої», мають не просто комічний ефект, а й ілюструють цінність стійкості, дружби та взаємної підтримки.

Використовуючи гумор для розкриття героїв, читач пізнає їхнє внутрішнє життя, їхні страхи, їхні надії. Наприклад, через використання комічних ситуацій і мовних ігор Роулінг передає відчуття нервозності чи

невпевненості у таких персонажів, як Гаррі, Рон чи навіть Герміона. Водночас, часом гумор розсіює напругу у вирішальних моментах, надаючи більш пропорційну та багатовимірну розповідь.

Іншим аспектом стилю є суміш Роулінг із використанням традиційних прийомів, а також її власних інновацій, залучаючи фольклор, міфологію та народні казки. Вона вміє поєднувати класичні літературні компоненти з сучасними мотивами, даючи життя новому виду літератури, яка водночас є фантастичною та ставить серйозні соціальні та моральні питання.

Загалом, стиль Джоан Роулінг у «Гаррі Поттері» є багат шаровим і залучає читачів будь-якого віку завдяки вражаючому поєднанню доступності й глибини, гумору й серйозних тем, а також безлічі символів і алегорій, які заохочують вас подивитися на серію з різних літературних і культурних точок зору.

Величезна кількість літературних і мовознавчих досліджень «Гаррі Поттера» підтверджує те, що ця серія є не лише великим літературним твором, а й широко поширеним культурним явищем, яке багато запропонувало дослідникам. Це багатогранне творіння дає нам змогу досліджувати не лише теми моралі, ідентичності та дружби, але й ширше поглянути на питання мови, культури та соціальної взаємодії. Дослідження "Гаррі Поттера" в галузі літературознавства та мовознавства дозволяють по-новому поглянути на твір в культурному та мовному контексті. Також літературознавці аналізують моральне, культурне та соціальне, тоді як мовознавці досліджують лексикон, створений Роулінг, і те, як він адаптується в різних мовних і культурних контекстах. Результати цих досліджень допомагають нам зрозуміти, чому «Гаррі Поттер» перетворився на явище, яке вплинуло не лише на літературу, а й на культуру в цілому.

1.2 Адаптація тексту як міждисциплінарне явище

Адаптація тексту – це багатогранне явище, яке охоплює широкий спектр процесів, що пов'язані зі зміною, модифікацією та пристосуванням вихідного

тексту до нових умов комунікації. Це явище має міждисциплінарний характер. Воно охоплює різні гуманітарні галузі такі як: перекладознавство, лінгвістику, літературознавство, культурологію, соціологію, а також, кінознавство. У своїй роботі Гріненко С.М. зазначає, що термін «адаптація» означає процес пристосування одного елемента, явища чи тексту до інших умов зокрема тих, які визначають його функціонування в іншій мовній або культурній реальності [13].

Термін «адаптація» походить від латинського слова *adaptatio*, та означає «пристосування» або «узгодження». Спочатку, його використовували у природничих науках, особливо у біології. Цим терміном позначали зміни організмів у відповідь на вплив середовища. Пізніше, його почали використовувати у соціальних та гуманітарних дисциплінах. Так цей термін набув більш розширеного значення. У мовознавстві адаптація є процесом, що цілеспрямовано коригує текст або мовний матеріал для того, щоб зробити його зрозумілим, прийнятним та адекватним для певного реципієнта чи аудиторії.

Адаптація тексту у міжкультурній комунікації є необхідним елементом. Сьогодні, інформація часто передається різними мовами та в різних культурних контекстах, і це потребує відповідного коригування вихідного тексту. Процес перекладу, у якому текст модифікується не тільки на рівні мови, а ще й на рівні стилю, змісту, ідеологічних аспектів та культурних реалій є найпоширенішим прикладом адаптації. Д. А. Антонічкіна у своїй магістерській роботі акцентує увагу на тому, що переклад – це не просто механічне перенесення значень слів з однієї мови в іншу, це є творчий процес, у якому перекладач змушений адаптувати текст до умов іншої культури, роблячи його доступним і зрозумілим для нової аудиторії [1].

Досліджуючи питання адаптації, ми зосереджуємо увагу на її ролі у літературній сфері, особливо з огляду на написання текстів для різних груп читачів. У таких ситуаціях адаптація набуває особливого значення. Скажімо, працюючи з дітьми, часто постає потреба у полегшенні мовних зворотів, вилученні нецензурної лексики або зменшенні обсягу тексту, аби він краще

відповідав віковим характеристикам читача. Крім того, адаптація є ключовою під час локалізації творів – коли текст підлаштовують під культурне середовище іншої держави, змінюючи при цьому конкретні реалії, імена персонажів, елементи гумору чи навіть окремі сюжетні лінії. Ці нюанси розкриває у своїй роботі Д. О. Соловей, досліджуючи лінгвокультурну адаптацію євангельських текстів для різновікової аудиторії [38].

Адаптація, як інструмент трансформації тексту, широко використовується й у сфері кінематографу, і доволі часто літературні твори, що екранізуються, зазнають значних змін, оскільки кінематограф має свої особливості подачі інформації. Як приклад, у процесі адаптації книги до сценарію часто скорочують діалоги, спрощують або навіть змінюють сюжетні лінії, вводять нові, або, вилучають другорядні персонажі. Це стає необхідністю зробити текст динамічнішим, доступнішим для сприйняття через аудіовізуальні засоби та відповідним до жанрових особливостей кіно.

У лінгвістиці адаптація тексту має кілька важливих характеристик, і однією з них є цільова спрямованість, так як адаптація завжди орієнтована на конкретну аудиторію, що визначає вибір мовних засобів, стилістичних прийомів та рівня деталізації інформації. Вона може відбуватися не тільки усередині однієї мови, а і при переході з однієї мови в іншу. У першому випадку адаптація спрямована на зміну стилю чи складності тексту відповідно до рівня підготовки читача, наприклад, спрощення наукових текстів для широкої аудиторії або редагування художніх текстів для дітей. У другому випадку вона проявляється в перекладі текстів, коли потрібно передати зміст іншою мовою, зберігаючи його стильову, культурну та емоційну складову. Ці питання детально розглядає А. В. Подлєсна у своїй магістерській роботі, присвяченій прагматичній адаптації художнього тексту [27].

Збереження оригінального змісту та форми тексту – це одна з найбільш поширених проблем адаптації. Часом адаптація потребує значних змін у тексті, і це часто стає причиною втрати певних нюансів змісту та стилю, і також, авторського задуму. До прикладу, при перекладі художнього твору

буває досить не легко передати гру слів, алюзії чи специфічні культурні реалії, які можуть зрозуміти лише носії вихідної мови, і саме тут перекладач повинен мати творчий підхід до адаптації, використання компенсаційних прийомів та пошуку еквівалентних засобів вираження.

Адаптація набуває особливого значення у сфері дитячої літератури, адже саме ця аудиторія має свої специфічні потреби, когнітивні особливості та свій рівень сприйняття інформації. Книжки для дітей часто містять культурно забарвлені реалії, міфологічні мотиви, специфічний гумор або гру слів, які можуть бути складними для сприйняття в іншій мовній спільноті. У такому разі, щоб зберегти зміст тексту і водночас зробити його зрозумілим і цікавим для нових читачів потрібно його адаптувати. Про це також зазначає О. Єрмоєнко, розглядаючи адаптацію як міждисциплінарне явище [15].

Велику цікавість викликає адаптація творів, які є популярними у всьому світі. Яскравим прикладом такої адаптації є відома серія книг про Гаррі Поттера, автором якого є Джоан Роулінг. Вона перекладена багатьма мовами світу, і це спричинило необхідність адаптації численних реалій, імен персонажів, гумору, мовних особливостей та навіть деяких сюжетних деталей. Перекладачі зробили адаптації цієї серії, де врахували специфіки різних культур та мов. Також, саме під час екранізації цієї серії книг було здійснено значну адаптацію діалогів, персонажів та навіть деяких сюжетних ліній, оскільки кінематографічний формат має свої закони подачі історії. Як зазначає Я. Сікора, адаптація вимагає врахування психологічних, педагогічних і культурних чинників, особливо коли йдеться про трансформацію тексту в інші форми або для іншої аудиторії [35].

У сучасному світі, адаптація тексту – це необхідний процес. Вона робить літературні, наукові, публіцистичні та художні твори більш доступними для різних аудиторій. Це не легкий процес, який потребує від фахівців глибокого розуміння мовних, культурних, когнітивних та стилістичних особливостей тексту. Цей процес також є цінним інструментом міжкультурної комунікації, що сприяє поширенню знань, обміну ідеями та збереженню літературної

спадщини в умовах глобалізації. Як акцентують увагу Н. Пророк, Л. Царенко та С. Бойко, адаптація виступає ключовим інструментом міжкультурної взаємодії, сприяючи поширенню знань, обміну ідеями та збереженню літературної спадщини в умовах глобалізації [28].

1.3. Типи адаптації

У перекладацькій практиці, адаптація це один із вагомих аспектів міжкультурної комунікації. Вона охоплює великий діапазон змін, які спрямовані на пристосування вихідного тексту до нових умов сприйняття, з урахуванням особливостей цільової аудиторії, мовних норм і культурного контексту. Такі різновиди адаптації, як культурна, мовна, лінгвістична та стилістична мають важливе значення, оскільки кожна з них спрямована на вирішення певних перекладацьких викликів.

Адаптація тексту може відбуватися по різному. Це можуть бути незначні зміни на рівні окремих слів і виразів, або ж глибока трансформація тексту, що впливає на його структуру, сюжетні лінії, образну систему та стилістичні особливості. Це є причиною того, що перекладачі змушені часто вдаватися до творчих методів передачі змісту, зберігаючи водночас головні смислові акценти та атмосферу твору.

Культурна адаптація – це пристосування тексту до специфіки цільової культури, через зміну або пояснення реалій, звичаїв, традицій, історичних подій, релігійних та етнічних особливостей. Передусім, це важливо при перекладі художньої літератури, де культурні елементи відіграють значну роль у створенні атмосфери твору. У своїй роботі С. М. Гріненко, наголошує, що саме ці аспекти створюють унікальну атмосферу твору, тому важливо зберегти їх або вдало трансформувати, щоб не втратити художню цілісність [13].

Культурна адаптація текстів – це важкий та різносторонній процес. Він вимагає враховувати численні фактори, що можуть значно змінити сприйняття літературного твору в іншій культурі. Передача культурно-специфічних

реалій є одним із головних викликів при адаптації. Зокрема, твори, що засновані на певному культурному контексті, часто містять елементи, які аудиторія в інших країнах може не зрозуміти. Наприклад, у книгах про Гаррі Поттера чимало британських реалій, таких як назви навчальних предметів, специфічні страви, традиції чи навіть імена персонажів, які вимагають коригувань або пояснень у перекладі. Є випадки, де змінюються назви предметів навчання або харчових продуктів, і це зроблено для того, щоб краще відповідати культурним уявленням цільової аудиторії, тому важливо дотримуватися балансу між автентичністю оригіналу і зрозумілістю для читачів іншої культури.

Відображення історичних та міфологічних мотивів – це також виклик, оскільки вони часто відіграють важливу роль у художніх творах. Для того, щоб вони були зрозумілі читачам, потрібно надавати додаткові пояснення, або ж знаходити відповідники в культурі цільової аудиторії. Коли літературний твір містить згадки про національні легенди або міфи, їх необхідно адаптувати, щоб читачі могли відчувати їхній глибокий зміст. Тут потрібні не лише знання культурних особливостей, а й уміння передавати специфічний контекст через переклад. Як зазначає А.Ю. Грекова, така адаптація потребує глибоких знань не лише мови, а й контексту, в якому функціонує твір, зокрема при перекладі фільмів та серіалів, де темп і формат також створюють обмеження [10].

Існують значні відмінності між культурами в соціальних нормах, як ввічливість, вітання старших, використання титулів і привітань, і тому ще одним важливим аспектом культурної адаптації являється локалізація соціальних норм та етикету. У цьому випадку необхідно враховувати ці відмінності, щоб уникнути неправильного сприйняття діалогів. Як приклад, у деяких культурах, залежно від статусу людини вживають спеціальні форми звертання. Ці форми можуть не мати прямих еквівалентів в інших мовах, тому вони потребують адаптації. Існують такі випадки, де замість дослівного перекладу краще використати варіанти, що ліпше відображатимуть соціальні традиції цільової культури.

На аспектах, які стосуються граматики, лексики та синтаксису цільової мови фокусується мовна адаптація. Якщо оригінальний текст містить конструкції, що не мають прямих аналогів у мові перекладу – це є важливим елементом. Для таких випадків існують спеціальні методи, що дозволяють адаптувати текст таким чином, щоб він відповідав нормам і традиціям цільової мови. Одним з основних аспектів мовної адаптації є передача виразів та ідіом, які мають певне значення в одній мові, але є абсолютно незрозумілими або втрачають своє значення при дослівному перекладі. Наприклад, англійський вираз "to spill the beans" (дослівно – "розсипати боби") означає "розкрити секрет". Перекладач не може просто перекласти цей вираз, оскільки він не матиме того ж значення в іншій мові, саме тому у випадках з ідіомами потрібно шукати відповідник, який передаватиме той самий смисл та емоційний відтінок. Згідно з твердженням М. Л. Богданівни, літературні адаптації мають глибокий культурний підтекст, а тому підходити до них потрібно комплексно – з урахуванням граматичних, стилістичних, прагматичних та соціокультурних чинників [2].

Ще однією складністю, яку можна зустріти у перекладах – це адаптація діалектів. У багатьох творах персонажі говорять на діалектах або мають специфічний стиль мовлення, наприклад, акцент, що відображає їхній соціальний статус, професійну приналежність чи регіональне походження. Перекласти такі особливості – не легке завдання, оскільки не завжди є пряма відповідність діалекту в іншій мові. У таких ситуаціях потрібно використати різні прийоми, наприклад, заміна діалектних форм на розмовні вирази або введення маркерів, що вказують на соціальний статус персонажа.

Ще важливою частиною мовної адаптації є переклад імен та назв, адже вони можуть мати глибокий зміст, який необхідно зберегти в перекладі. Яскравим прикладом цього є ім'я професорки Мінерви Макгонгел з "Гаррі Поттера" що є відсилкою до римської богині мудрості Мінерви. У перекладі цього твору на інші мови намагалися зберегти цей зв'язок, адаптуючи ім'я відповідно до культурних традицій. Однак, якщо культура цільової аудиторії

не знайома з певним міфологічним контекстом, то така адаптація може бути складною. Д. О. Соловей переконаний що, адаптація таких елементів значною мірою залежить від віку аудиторії та її культурної обізнаності. У перекладацькій практиці це особливо важливо для текстів, адресованих дітям або читачам з іншою культурною базою, де важко передати глибинний сенс без втрати змісту або перевантаження поясненнями [36].

Лінгвістична адаптація включає зміни, які стосуються граматичної та синтаксичної структури тексту. Така адаптація може вимагати трансформації деяких частин тексту щоб вони звучали природно іншою мовою, адже кожна мова має свої особливості побудови речень і використання граматичних категорій. Наприклад, як зауважує Черевань С. О., у японській мові деякі речення потрібно перекладати з урахуванням особливостей японської синтаксичної структури, оскільки тут порядок слів зазвичай відрізняється від інших мов. Досить поширеним явищем також є спрощення або ускладнення граматичних конструкцій, коли одна мова має складніші чи менш складні граматичні форми, ніж інша. Це може стати серйозною проблемою при перекладі, особливо якщо мови мають значні відмінності у використанні умовного способу, як це є, наприклад, у французькій мові [39].

У контексті лінгвістичної адаптації також важливо узгоджувати стилістичні норми, оскільки кожна мова має свої способи вираження ввічливості, формальності або емоційності. Для того, щоб зробити текст не лише граматично правильним, але й відповідним культурним особливостям цільової мови, перекладачу важливо їх враховувати.

Стилістична адаптація являє собою збереження або модифікацію стилю тексту відповідно до норм і традицій літератури цільової мови. Як наголошує К. І. Нестерова, при адаптації художнього твору, основою задачею перекладача становить відтворення авторського стилю. Він є найважливішою складовою, і тому необхідно зберегти його, адаптувавши текст до норм іншої культури. Перекладач повинен передати не тільки зміст, але й емоційний колорит, за допомогою відповідних мовних засобів. Це може включати довгі

або короткі речення, певні стилістичні фігури, а також експресивну лексику, яка підкреслює характер персонажів і створює атмосферу твору [22].

Ще однією важливою частиною стилістичної адаптації є адаптація гумору, оскільки він може бути сильно залежним від культурного контексту та мовних особливостей. Засновані на культурних алюзіях, або на грі слів вислови можуть бути незрозумілими для іноземних читачів, тому перекладачі часто застосовують альтернативні способи вираження гумору, щоб зберегти комічний ефект. Щоб зробити гумор більш доступним і зрозумілим для нової аудиторії, можна змінити контекст чи вибрати іншу культуру жартів.

Отже, процес адаптації художнього тексту є складним і багатогранним, який вимагає від перекладача глибокого розуміння як вихідної, так і цільової культур, мови та літературних традицій. Згідно з дослідженням К. С. Бумара, це є важливою частиною перекладу, адже лексика часто несе в собі культурні, політичні та соціальні відтінки, які потрібно правильно передати при перекладі [44].

1.4. Дитяча література в контексті медіації

В контексті дитячої літератури, медіація тексту є складним та багаторівневим процесом, що включає в себе адаптацію тексту відповідно до культурних, мовних, психологічних та когнітивних особливостей цільової аудиторії. Переклад дитячої літератури потребує особливого підходу, тому що вона відіграє важливу роль у соціалізації, формуванні світогляду дитини, а також у розвитку мовних навичок.

Переклад дитячих книжок – це не лише передача змісту з однієї мови на іншу, але і також є процесом культурного посередництва, в якому перекладач виступає мостом між двома культурами, прагнучи не лише зберегти художню цінність тексту, а й зробити його зрозумілим і привабливим для нових читачів. Дитячі твори часто містять елементи гри слів, культурні реалії, стилістичні прийоми, дидактичні конотації та фантазію, тому у своїй роботі Д. К. Маліннікова наголошує, що їхній переклад потребує особливої уваги та

творчого підходу для того, щоб зберегти художню цінність і забезпечити правильне сприйняття твору новою аудиторією [21].

Важливим процесом є внутрішньомовна медіація дитячої літератури. Вона включає адаптацію тексту в межах однієї мови з урахуванням вікових, когнітивних, соціальних і культурних особливостей цільової аудиторії. Така адаптація необхідна з різних причин, включаючи зміну мовних норм, оновлення культурного контексту, необхідність зробити тексти доступними для певних вікових груп, а також адаптацію до нових форм комунікації, таких як аудіокниги, комікси, мультфільми та театральні постановки.

У випадках адаптації класичних творів для дітей молодшого віку, спрощення лексики та граматики є одним з важливих компонентів внутрішньомовної медіації, оскільки у таких текстах можуть зустрічатися складні синтаксичні конструкції, архаїчні слова, довгі описи, що можуть бути важкими для сприйняття маленькими читачами. Наприклад, твори, написані кілька століть тому, містять лексику та граматичні структури, які сьогодні є маловживаними або зовсім вийшли з ужитку, тому перекладачі їх адаптують. Скоротивши довгі речення та спростивши складні слова, перекладачі роблять текст доступним та зрозумілим.

Іноді, у дитячій літературі використовуються слова або вирази, які втратили актуальність, тому, ще одним важливим етапом є оновлення застарілих мовних форм, адже такі застарілі вирази можуть бути не зрозумілі сучасним читачам. При перекладі та адаптації старих казок, редактори та адаптатори повинні обережно підходити до оновлення доступних текстів, зберігаючи їхню художню цінність і стиль, оскільки у старих казках часто зустрічаються слова, які в сучасній мові або не використовуються, або набули іншого значення.

Локалізація культурних елементів – це ще один елемент внутрішньомовної медіації, адже в межах однієї мови можуть бути значні регіональні відмінності, які впливають на сприйняття тексту дитячою аудиторією. Приміром, щоб зробити текст більш зрозумілим для дітей певного

регіону, у дитячій літературі можуть змінюватися назви страв, традиційних свят або навіть імена персонажів. У деяких випадках культурні елементи можна замінити більш універсальними поняттями або адаптувати, щоб зробити їх більш доступними і зрозумілими для ширшої аудиторії. Наприклад, якщо у тексті йдеться про традиційне європейське свято, яке не має аналогів у країні, де адаптується твір, його можуть замінити на місцевий еквівалент, щоб дитина змогла легко зрозуміти його значення та асоціювати його з власним досвідом. У своїй роботі Ю. І. Шмаленко акцентує увагу на тому що, що цей процес адаптації допомагає зробити тексти більш доступними та цікавими для молодших читачів, а також сприяє розвитку їхньої культурної компетентності [43].

Внутрішньомовна адаптація також може включати зміну стилю тексту відповідно до сучасних тенденцій мовлення, оскільки деякі класичні твори можуть містити надмірно формальну або застарілу стилістику, і це може бути неприродною для сучасного читача. Тому, щоб зробити текст природнішим та більш живим, необхідно внести зміни, при цьому, намагаючись зберегти авторський стиль і художню цінність твору.

У внутрішньомовній медіації особливе значення має адаптація тексту для дітей різних вікових груп, адже, те, що легко сприймається підлітками, може бути надто складним для дітей молодшого віку. У таких випадках створюються спрощені версії творів, де використовуються коротші речення та доступніші слова і пояснення складних понять. Наприклад, світову класику можна переписати як казкові перекази для дітей дошкільного віку. Тут складні історії замінюються більш лінійними оповідями, а персонажі подаються простішою мовою.

Внутрішньомовна медіація також актуальна у випадках, коли дитяча література адаптується для інших форматів комунікації. Наприклад, щоб перетворити книгу на аудіоверсію, комікс або театральну п'єсу, потрібно змінити структуру тексту. Приміром, в аудіокнигах інтонація оповіді та ритм є важливим, адже це може вплинути на вибір лексики та порядок слів. Коли

книгу адаптують до анімаційного фільму, текст може бути скорочений, а діалоги спрощені, щоб відповідати темпу фільму.

Також, при адаптації тексту, важливо враховувати, що діти з особливими потребами, наприклад, з порушенням слуху, теж потребують адаптації. Для них створюють спеціальні книги зі спрощеним синтаксисом, додатковими ілюстраціями або навіть жестовою мовою. Для полегшення розуміння текстів дітьми з дислексією були розроблені тексти з використанням спеціальних шрифтів, спрощених речень і чітких структур. Нагорнюк-Данилюк О. А. акцентує увагу на тому, що такі адаптації сприяють полегшенню сприйняття та розуміння літератури дітям з різними навчальними потребами, роблячи їх доступними для широкої аудиторії [23].

На процес внутрішньомовної медіації мають вплив також сучасні технології. У цифрову епоху дитячі книжки часто видаються у вигляді електронних книг або інтерактивних додатків, що вимагає подальшої адаптації тексту, і тому важливо щоб текст мав чітку структуру і був читабельним на екрані, щоб діти могли якнайкраще засвоїти інформацію.

Отже, внутрішньомовне опосередкування дитячої літератури є складним і багатовимірним процесом, який передбачає спрощення текстів для юних читачів, оновлення старих мовних форм, локалізацію культурних елементів, адаптацію стилів письма, створення спеціальних видань для дітей з особливими потребами, адаптацію текстів до дитячої літератури. Усі ці процеси мають на меті зробити дитячу літературу доступнішою, зрозумілішою та привабливішою для сучасних дітей, зберігаючи при цьому її художню цінність та зміст.

Міжмовне посередництво в дитячій літературі є складним процесом, що виходить за рамки звичайного перекладу, оскільки передбачає не лише передачу текстового змісту, а й адаптацію культурних особливостей, стилістичних прийомів, емоційного забарвлення та художньої виразності. Дитячі книжки часто складніше перекладати, ніж дорослі тексти, оскільки вони містять каламбури, римовані конструкції, специфічні культурні реалії та

елементи гумору. Основна мета перекладу дитячої літератури – адаптувати текст до культурного фону цільової аудиторії, зберігши при цьому атмосферу, настрій і виховний ефект оригінального твору.

Одним із найскладніших аспектів міжмовного посередництва є передача імен, назв та власних назв. У дитячій літературі ці елементи часто мають особливе значення і містять каламбури, конотації або внутрішні ритми, які важко відтворити іншими мовами. Часто перекладачам доводиться обирати між різними підходами, такими як збереження назви мовою оригіналу, дотримання норм мови перекладу або пошук культурних паралелей. Наприклад, серія про Гаррі Поттера містить багато імен і назв із прихованим змістом, які відображають особистість персонажа або функції певних предметів. Тут виникає дилема: залишати імена без змін, зберігаючи їхню звучність, чи підбирати відповідники, що передаватимуть зміст і гру слів.

Переклад дитячої літератури пов'язаний з низкою викликів, які впливають на кінцевий продукт. Це пов'язано з тим, що дитяча література часто містить посилання на звичаї, традиції, повсякденне життя, фольклор і навіть релігійні вірування. У різних країнах ці культурні референції сприймаються по-різному, тому перекладачам доводиться обирати між збереженням оригінальних елементів, адаптацією їх до культури цільового читача або поясненням через контекст.

Наприклад, при перекладі англійських дитячих книжок українською мовою часто виникає проблема з адаптацією назви страви, оскільки термін «pudding» може означати як десерт, так і основну страву. Щоб уникнути плутанини, перекладач повинен або підібрати точний еквівалент, або пояснити значення в тексті.

Ще один виклик – передати каламбури та гумор. У дитячій літературі часто використовуються каламбури, римовані вирази та кумедні мовні конструкції, які роблять текст цікавим і складним для перекладу. Окрім передачі змісту, важливо також зберегти комічний ефект, що вимагає неабиякого творчого підходу. Наприклад, у перекладі імен персонажів серії

книг про Гаррі Поттера ім'я Severus Snape має відсилку до латинського слова «severus» («суворий»), що характеризує його характер. В українській версії ім'я не змінили, але в деяких інших мовах його було змінено відповідно до місцевих мовних традицій.

У дитячій літературі є багато текстів, які римуються, щоб додати мелодійності та ритму і полегшити запам'ятовування, тому переклад римованих структур - ще один виклик. При перекладі римованих текстів важливо не лише передати зміст, але й зберегти риму та ритм. Наприклад, класичні дитячі віршики, такі як «Eenie, meenie, miny, moe», мають багато варіацій у різних мовах, оскільки прямий переклад не передасть їхньої грайливої природи. Як зазначає Шмаленко, при перекладі римованих текстів перекладач стикається з необхідністю адаптувати не лише зміст, але й форму, щоб зберегти ігровий та емоційний ефект [42].

Важливим елементом успішного перекладу дитячої літератури є збереження емоційного забарвлення тексту. Діалоги в таких книжках часто містять дитячу мову, емоційні реакції та особливі інтонації. Різні мови по-різному передають емоційний тон, тому перекладачі можуть змінювати структуру речень і порядок слів, а також додавати вирази, яких немає в оригінальному тексті, щоб передати настрій персонажів.

Певні труднощі виникають у зв'язку з морально-виховними аспектами дитячої літератури. У різних культурах існують різні уявлення про прийнятність певних тем у дитячій літературі. Наприклад, магія та чаклунство, які широко використовуються в західній літературі, можуть сприйматися неоднозначно в деяких суспільствах, і перекладачам, можливо, доведеться адаптувати текст або видалити деякі частини.

Процес міжмовного посередництва також пов'язаний з адаптацією текстів до нових форм комунікації. Дитячі книжки можна перетворювати на аудіоверсії, мультфільми, ігри тощо, але це вимагає змін у структурі тексту. Наприклад, в аудіокнигах важливу роль відіграє інтонація, тому деякі фрази можуть бути змінені для кращого звучання. При адаптації тексту до

мультфільмів діалоги можуть бути скорочені, щоб відповідати швидкості відеоряду. Бринза І. В., Гжибовська Т. С., Черненко Н. М. стверджують що, адаптація до таких форм потребує врахування специфіки кожного медіаформату та особливостей сприйняття різними аудиторіями [6].

Усі ці фактори свідчать про те, що міжмовне посередництво в дитячій літературі є складним процесом, що поєднує мовну, культурну, психологічну та стилістичну адаптацію. Успішний переклад має враховувати особливості дитячого сприйняття та особливості культурного середовища, в якому читається текст. Це вимагає не лише мовної компетенції, а й розуміння дитячої психології, знання культурного контексту та творчої здатності передати стилістичне та емоційне забарвлення тексту. Як наслідок, якісні переклади дають змогу дітям з різних країн знайомитися з найкращими зразками світової літератури, розширювати свій культурний кругозір і розвивати уяву через природні та зрозумілі для них тексти.

РОЗДІЛ 2

МІЖМОВНА МЕДІАЦІЯ ТЕКСТІВ ПРО ГАРРІ ПОТТЕРА (АНГЛІЙСЬКА, УКРАЇНСЬКА, НІМЕЦЬКА, ФРАНЦУЗЬКА МОВИ)

2.1. Перекладацькі стратегії при перекладі імен та назв

Фрагменти з романів Джоан К. Роулінг про Гаррі Поттера в оригіналі та їхні офіційні переклади стали справжнім матеріалом для дослідження. Для аналізу було взято до уваги уривки, насичені культурними маркерами: іменами власними, назвами магічних істот і речей, заклинаннями, а також зразками гумору та словесної гри, які вимагали специфічної перекладацької обробки. Цей етап дослідження має мету виявити та описати перекладацькі підходи, які застосовували перекладачі, під час роботи з культурним та стилістичним контекстом, та відслідкувати, як саме збережено або змінено смислове, емоційне та стилістичне наповнення тексту при перекладі різними мовами. Для досягнення мети, спочатку потрібно провести відбір матеріалу за тематичними групами — від власних назв і магічної лексики до жартів і культурних реалій. Потім, провести порівняльний аналіз оригінального твору з його перекладами. Такий ретельний розбір дає змогу сприймати переклад не просто як автоматичну заміну слів, а як процес творчої трансформації, у якому, культурне посередництво відіграє ключову роль, адже воно впливає на сприйняття тексту та емоційний відгук, який він викликає у читача, що не володіє мовою оригіналу.

Переклад імен та назв у серії книг Джоан Роулінг про Гаррі Поттера — один з найзахопливіших і найважчих викликів для перекладачів. Стратегія перекладу імен та назв залежить від цілої низки факторів, зокрема культурних, соціальних та мовних особливостей тієї культури, для якої перекладається текст, а також нюансів самого оригіналу. З огляду на світову славу цієї серії, перекладачі мали віднайти золоту середину між збереженням оригінальності тексту та адаптацією його до місцевого контексту [34].

Серії книг про Гаррі Поттера прославили українського перекладача

Віктора Морозова. Для української літератури, його переклади набули великого значення, оскільки вони допомогли популяризувати цю серію серед українських читачів. Під час перекладу Гаррі Поттера Морозов зіштовхнувся з низкою викликів, перекладаючи текст. Йому було потрібно не тільки зберегти точний зміст першоджерела, а й врахувати культурні особливості та гумор, аби адаптувати матеріал для українських читачів [2].

Перекладач старанно докладав зусиль, щоб передати неповторний стиль Джоан Роулінг, водночас зважаючи на мовні нюанси та культурний колорит України. Він вдавався до різних прийомів перекладу, зокрема, адаптував імена та назви, які нерідко мали символічне значення, а також вносив зміни у деякі слова та культурні аспекти для кращого сприйняття українськими читачами.

Справжнім викликом для Морозова стали магічні терміни, адже вимагалось знайти чітке та милозвучне українське слово, що передавало б магічний сенс оригіналу. Скажімо, він розробив неповторні переклади для слів типу "магл", "петрифікація", "аврора", котрі припали до вподоби українцям і без проблем сприймаються слухачами.

Завдяки його перекладацькій роботі, безліч чарівних понять та культурних відтінків Роулінг увійшли до української мови, що дало змогу читачам глибше відчувати атмосферу книжок та ототожнювати себе з героями. Переклади Віктора Морозова мали вагоме значення у становленні поттеріани в Україні, а також посприяли розвитку дитячої та підліткової літератури загалом у нашій країні.

Переклад власних імен та назв у серії книжок про Гаррі Поттера – один із найскладніших етапів адаптації, адже ці елементи наповнені глибоким змістом, грою слів та різними культурними нюансами. Щоб зрозуміти, які методи були використані для їхньої адаптації, був здійснений порівняльний аналіз оригіналу англійською мовою та його перекладів українською (Віктор Морозов), французькою (Jean-François Ménard) і німецькою (Klaus Fritz) мовами. Для отримання результатів було проаналізовано 12 власних назв, у ході яких було з'ясовано що: 1 випадок становлять транслітерацію або

транскрипцію, 4 випадки є прикладами буквального чи дослівного перекладу, 4 випадки демонструють повну або часткову культурну/сміслову адаптацію, 2 випадки пов'язані з грою слів і зміною імен задля збереження прихованих смислів чи анаграм. Також, аналіз показав деякі відмінності. Скажімо, наприклад, назву Hogwarts в українському та німецькому перекладі передано за допомогою транслітерації, натомість, у французькому варіанті (Poudlard) ця назва зазнала фонетико-семантичної адаптації, яка поєднує збереження звучання з додатковим смисловим значенням. Такі зміни спостерігаються і у перекладах інших топонімів, наприклад: Diagon Alley, Knockturn Alley. Це свідчить про значний вплив культурних і мовних чинників на вибір перекладацької стратегії. Подана таблиця ілюструє різні підходи різних перекладачів до адаптації, зберігаючи або видозмінюючи певні риси оригіналу [2.1.1.].

Транскрипція, тобто передавання звучання слова, не змінюючи його значення – один із ключових підходів. Скажімо, у випадку з Hogwarts, більшість перекладачів зберегли назву практично без змін. Проте у французькому перекладі назву було трансформовано на Poudlard, що є фонетичною адаптацією, але разом з тим зберігається гра слів, адже lard означає «сало», а rou — «воша», що додає своєрідного комічного забарвлення.

Літературна адаптація застосовувалася там, де дослівний переклад міг би загубити смислове або стилістичне забарвлення. Наприклад, назва алеї Diagon Alley має гру слів, що в оригіналі натякає на слово «diagonally» (по діагоналі). В українському перекладі це відтворено як Алея Діагон, що частково зберігає зміст, натомість у французькому Chemin de Traverse («шлях навскіс») вжито інший переклад, який так само відсилає до первинного значення.

Декі імена героїв зазнали суттєвих змін. У французькому перекладі і Severus Snape перетворився на Severus Rogue, що змінює його прізвище на слово, що означає «шахрай» чи «підступний» тим самим посилюючи уявлення про двозначність персонажа. У випадку з Tom Marvolo Riddle перекладачі

зіткнулися з труднощами з анаграмою «I am Lord Voldemort». Щоб зберегти її зміст різними мовами, було змінено середнє ім'я героя: у французькій версії він став Tom Elvis Jedusor, у німецькій — Tom Vorlost Riddle.

Переклад реалій також потребував креативності. Скажімо, The Burrow – оселя родини Візлі в українському варіанті постала як Барлінг, що відтворює відчуття теплої та затишної, проте, водночас хаотичної домівки. У французькому Le Terrier та німецькому Das Fuchsbau застосовано версії зі значенням «нора», що теж відповідає атмосфері.

Адаптація назв чарівних предметів базувалася на двох підходах: збереженні оригіналу або передачі через описову інтерпретацію.

Аналіз перекладу імен та назв у «Гаррі Поттері» засвідчує, що адаптація цих елементів – не просто перенесення інформації, а творення нового культурного коду, який відповідає традиціям та сприйняттю цільової аудиторії. Перекладачі використовують різноманітні стратегії: від буквального транскрибування до цілковитої зміни термінів, щоб передати настрій, гумор та символізм, що вкладено у текст.

Переклад імен у «Гаррі Поттері» надзвичайно важливий, адже імена не просто звучать, вони містять етимологічне та семантичне навантаження, і часто є носіями символізму. Роулінг не випадково обрала імена для своїх героїв, вони покликані відзеркалювати їхні риси, роль у сюжеті або мати зв'язок з міфологією чи літературними традиціями. Наприклад, ім'я Harry Potter можна розуміти як натяк на героя, що долає випробування та здобуває перемогу, а ім'я Hermione Granger має грецьке коріння та пов'язане з образом інтелектуальної підтримки для групи. Всі ці тонкощі вимагають надзвичайно уважного перекладу, щоб не втратити частину смислу та викликаних асоціацій.

Ці стратегії можуть значно відрізнятися у різних перекладах. У деяких мовах, на кшталт французької чи іспанської, імена персонажів можуть зазнавати змін, аби легше сприйматися читачам. Наприклад, у французькому перекладі ім'я Ronald Weasley трансформується в «Ron Weasley», що є повною

формою імені, яка може бути звичнішою для французької аудиторії. Водночас зберігаються й інші види адаптації, такі як перетворення імен у серії на більш звичні для конкретної культури, коли це допомагає передати гумор чи створити певний контекст. Наприклад, Severus Snape у французькій версії адаптовано як Severus Rogue. Це прізвище у перекладі означає «зłodий» або «бродяга». Таким чином, підкреслили двозначність персонажа й надали йому додатковий шар значення. Прізвище персонажа Драко Малфой, теж дещо адаптували для французької вимови: Draco Malfoy → Draco Malefoy.

Переклад географічних назв – це ще одна ключова складова адаптації тексту. У творах Роулінг місця подій мають символічне або культурне значення. До прикладу, в оригіналі зустрічаємо назви такі як "Хогвартс", "Ріmus Люпін", "Грінготтс", що містять в собі особливості англійської мови, зокрема гру слів. У випадку зі школою чаклунства "Хогвартс", що є одним з найвідоміших місць у романі, перекладачі здебільшого зберігають цю назву без змін, оскільки вона має характерну «магічну» атмосферу, і навіть в іншій мові зберігає асоціації з літературним світом. Утім, в інших випадках перекладачі можуть змінювати частину назв, якщо це потрібно для збереження зв'язку з реаліями культури, до якої належить читач. Скажімо, у перекладі на французьку назву школи Hogwarts переклали як «Poudlard». Це незвичайне поєднання, яке звучить магічно і водночас зберігає гру слів та комічний відтінок. Diagon Alley → Chemin de Traverse. Перекладається як «перехресна дорога», що відображає сенс оригінальної назви — вулиця, яка перетинається (трансверзальна). У випадку перекладу на німецьку мову: Diagon Alley → Winkelgasse. Переклад як «Кутова вуличка» (Winkel — кут, Gasse — вуличка), що передає ідею звивистої, непрямої вулиці, яка відповідає грі слів.

Під час перекладу виникає потреба адаптувати назви, які можуть бути засновані на певних культурних або соціальних контекстах, зрозумілих виключно в англomовній культурі. Приміром, переклад слова "Muggle" (магл) кинув виклик. У багатьох мовах перекладачі застосовували терміни, асоційовані з тими, хто не володіє особливими знаннями чи навичками,

орієнтуючись на культурні особливості. Відтак, перекладачі звертались до термінів, таких як «звичайний» або «проста людина», чи навіть створювали нові слова, адаптовані до специфіки культурного середовища. Наразі, акцент на збереженні оригінальних імен та назв є визначальним для збереження універсального образу роману. Попри всі труднощі, перед перекладачами стоїть завдання створити текст, що буде легким для сприйняття різними мовами, не втрачаючи зв'язку з першоджерелом.

Отже, стратегії перекладу імен та назв у романі «Гаррі Поттер» – це справа специфічна. Рішення між залишенням оригіналів чи їх адаптацією великою мірою залежить від обставин: від культурних особливостей, від мовних та звукових рис, а ще від того, для кого, власне цей переклад робиться.

2.2. Переклад реалій та культурних елементів

У процесі перекладу серії книг про Гаррі Поттера ключову роль відіграла адаптація до культурного контексту. Твори Роулінг, пройняті британськими культурними особливостями, потребували відповідної адаптації для українських читачів. Це стосувалося не лише мовних нюансів, але й глибинних культурних розбіжностей, включаючи деталі повсякденного життя, гумор, а також посилення на міфи та історичні події. Переклад кожного з цих елементів вимагав ретельного підходу, спрямованого на збереження автентичності та одночасне забезпечення зрозумілості для представників іншої культурної спільноти.

Одним з найскладніших завдань під час перекладу був гумор. Британський гумор нерідко базується на грі слів, алюзіях, на британських традиціях та суспільних особливостях, що можуть бути не зовсім зрозумілими для іноземного читача. Через це, перекладачі були вимушені шукати еквівалентні жарти або ж адаптувати їх так, щоб вони мали природний вигляд та звучання для українських читачів.

Наприклад, у книжках нерідко трапляються комічні моменти, обіграні довкола британських звичаїв – на кшталт сніданків, чаювань або ж популярних

британських шоу та персонажів, що знайомі лише у Великій Британії. Аби зберегти дотепність, і при цьому донести її до українського читача, перекладачі вдавалися до адаптації цих жартів, замінюючи їх на українські культурні реалії. Інколи, доводилося змінювати не лише слова, а й сам контекст, щоб зберегти жарт більш зрозумілим та близьким новій аудиторії (див табл 2.1).

Табл.2.1.

Переклад культурних реалій та елементів [33]

Критерій	Опис	Приклад у перекладі
Культурні реалії	Передача елементів культури, що відображають національні традиції, звичаї, систему цінностей.	Переклад назв страв, свят, традицій може потребувати адаптації до культури цільової аудиторії.
Жарти та гра слів	Переклад гумору та гри слів, що часто потребує креативності для збереження комічного ефекту.	Словесні жарти можуть бути адаптовані або замінені на місцеві аналогії, щоб зберегти сміхотворний ефект.
Побутові реалії	Адаптація побутових елементів, таких як одяг, меблі, техніка, що характерні для певної культури або епохи.	Наприклад, вживання термінів для побутових предметів, що можуть мати інші назви в різних культурах.
Міфологічні елементи	Переклад міфологічних образів, богів, легенд та символів, що мають культурні особливості.	Адаптація образів богів або міфів до більш зрозумілих образів в іншій культурі, щоб не втратити контекст.
Історичні елементи	Переклад подій, особистостей та історичних	Роз'яснення або зміна історичних контекстів для

	періодів з врахуванням різних поглядів на історію в цільовій культурі.	уникнення непорозумінь через культурні відмінності.
--	--	---

Реалії британського життя теж ставали непростим викликом для перекладачів. Скажімо, у творах нерідко зустрічаються англійські звичаї, як-от унікальні особливості святкування Різдва, традиційні британські страви чи навіть повсякденні речі, які не завжди зрозумілі українцям. У таких ситуаціях перекладачам доводилося обирати: чи зберігати ці деталі в оригінальному вигляді, чи ж пристосувати їх для українського читача.

Замінюючи назви традиційних британських страв чи свят на українські відповідники, ставало легше ввести читача в оповідь, роблячи її більш звичною. Скажімо, англійський "Christmas pudding" можна було б передати як "різдвяний пудинг", а інколи краще було б звернутись до місцевих традицій, підкреслюючи спільність святкувань.

Міфологічні та історичні відсилки, якими рясніють книги Джоан Роулінг про Гаррі Поттера, відіграють ключову роль у формуванні тексту. Вони допомагають збудувати об'ємний багатошаровий світ, де фантазія переплітається з традиціями європейської культури. Роулінг використовує різноманітні міфологічні образи, історичні постаті та символи, запозичені з британської культури та є частиною загальноєвропейської спадщини.

Письменниця у своєму творінні часто згадує заклинання, магічні істоти та предмети, які мають глибоке культурне і міфологічне значення. Вона майстерно інтегрує європейську фольклорну спадщину, звертається до класичної міфології, вдало використовує латинську лексику та вміло оперує алюзіями на історичні та літературні тексти. Це все разом формує складну багатошарову інтертекстуальність. Як приклад, постать істоти, що здатна вбити лише одним поглядом-Василіск. Цей образ перегукується з середньовічними переказами, які добре відомі у європейській міфології. Відтворення таких алюзій у перекладі вимагає не тільки мовної коректності,

алей культурного пояснення, яке допомагає іноземному читачеві розпізнати оригінал або смисл образу.

Для такої адаптації необхідно брати до уваги усвідомлення рівня культурної обізнаності цільової аудиторії. Перекладачі зобов'язані вирішити, чи потрібно залишити латинське походження заклинання (наприклад, *Lumos*, *Expelliarmus*), чи адаптувати його до звичної мовної структури, чи надати пояснення у тексті або примітці. До того ж, вигадані створіння, як-от *boggart*, *hippogriff* або *thestral*, часом ускладнюють переклад через брак безпосередніх аналогів умові, на яку перекладають, що змушує до творчого підходу або введення глосарію. Таким чином, дослідження перекладу міфологічно насичених термінів у творах про Гаррі Поттера дає змогу не тільки оцінити мовну та культурну обізнаність перекладача, а також його вміння зберегти задум автора.

Перекладачі були змушені ретельно вивчити ці відсилки, щоб конкретно адаптувати їх для іншої культури. Образи магічних створінь, на кшталт "Грінго" або "Крижані велетні", могли мати історичне чи міфологічне значення, і перекладачам було потрібно забезпечити розуміння й відчуття цієї глибини та контексту українськими читачами. Водночас, необхідно було зберегти імена від втрати магічної сили й атмосфери для читача іншої культури [25].

Оскільки Роулінг об'єднує класичні англійські міфи з вигаданими деталями, критично важливо було відтворити це поєднання в перекладі. Скажімо, передавання імені "Sirius Black", котре є відсиланням до добре знаного англійського образу чорного пса, що може мати різноманітні значення в англійських міфологічних наративах, мало на меті не тільки зберегти сенс, а й дати змогу українському читачеві збагнути цей образ.

Історичні відсилки також відіграють значну роль у творчості Роулінг, зосереджуючись зокрема на британській історії, середньовічних звичаях та політичних обставинах. Приміром, одним із ключових аспектів є магічна історія Великої Британії, що відображає різні етапи боротьби між маглами та

магічним світом. Значна частина цих сюжетів може містити натяки на реальні історичні події, політичні ситуації чи навіть розповіді про видатних постатей, на кшталт короля Артура або інших історичних діячів Британії. Відтак, перекладачам випало завдання знайти відповідні аналоги в українській культурі або пристосувати їх так, аби вони були зрозумілими для нового читача.

Перекладачі докладали зусиль, аби адаптувати ці історичні відсилки, зберігаючи їхню універсальність. Наприклад, суть протистояння маглів та чарівників можна було висловити через загальне протиборство між силою та вразливістю, між консерватизмом і новаторством – і це зрозуміло в будь-якій культурі. Отже, перекладачі послуговувалися підходами, що робили акцент на універсальності теми, водночас уникаючи жорсткої прив'язки до британського політичного чи історичного контексту.

Перекладачам роману було непросто адаптувати культурні нюанси, що міцно вкорінені в британському житті, скажімо, національні пам'ятні дати, політичні реалії або навіть традиції святкування Різдва. Яскравий приклад – британські звичаї, на кшталт обов'язкового чаювання, яке є ключовою частиною британської ідентичності, але може бути не таким знайомим українському читачеві. Перекладачі використовували різні підходи: інколи залишали британські терміни, а інколи перекладали їх, вдаючись до більш звичних для українців відповідників, наприклад, до традиційного "святкування Нового року" чи "різдвяної вечери", щоб читачеві було легше сприйняти суть.

Завдання перекладачів у цій ситуації полягало не лише у відтворенні смислу, а й у збереженні чарівної атмосфери світу Роулінг. Адаптація міфологічних та історичних компонентів виступала ключовою складовою частиною цього процесу. Перекладачам було необхідно творити текст, котрий би демонстрував автентичність, але водночас був зрозумілим для нового читацького кола, що, безумовно, мало вплив на розуміння книги в українському просторі.

Отже, переклад міфологічних та історичних згадок у серії про Гаррі Поттера українською мовою потребує делікатного підходу, який поєднує збереження автентичності тексту та врахування культурного контексту нової читацької аудиторії – це ключовий елемент перекладацької майстерності.

Одним з ключових пріоритетів під час перекладу було відтворення атмосфери оригіналу, передаючи той магічний, але реальний дух, що керує світом Гаррі Поттера. Для цього перекладачам потрібно було знайти оптимальний компроміс між збереженням культурної ідентичності та адаптацією до нового середовища.

Внаслідок перекладу серії книг про Гаррі Поттера українською мовою маємо блискучий приклад значення збереження культурних та історичних особливостей. Кожен культурний нюанс, від гумору до міфологічних символів, вимагав надзвичайної уваги, аби зберегти суть оригіналу, одночасно створюючи текст, що був би близьким і зрозумілим для українського читача.

2.3 Стилiстичнi прийоми адаптацiї

Стилiстичнi засоби адаптацiї вiдiграють ключову роль у перекладi, адже дають змогу вберегти не тiльки змiст, а й дух, характери та емоцiйне забарвлення оригiналу. У знаменитiй серiї книжок Джоан Роулінг про Гаррі Поттера, стиль є потужним iнструментом для розкриття персонажiв, розгортання сюжету та вiдтворення неповторної атмосфери чарiвного свiту. Перекладачi, займаючись адаптацiєю стилiстичних нюансiв мови, мали за мету зберегти гумор, iнтонацiю, а також дiалекти, що додають тексту глибини й багатогранностi, беручи до уваги при цьому мовнi та культурнi особливостi української мови.

Гумор – один з найскладнiших аспектiв у перекладi, який пiддається адаптацiї. Як зазначає І. О. Синчак, справа не лише у вiдтвореннi кумедних випадкiв, але й у збереженнi особливостей нацiональних та культурних вiдмiнностей. Оскiльки гумор часто будується на культурних, мовних або соцiальних пiдтекстах, перекладач повинен виявити креативнiсть, аби гумор з

оригіналу зберіг свою кумедність та зрозумілість для нового кола читачів [34].

Одним з ключових викликів постає адаптація гри слів, що часто є не лише складним лексичним завданням, а й необхідністю зберегти комічний ефект. Коли конкретна гра слів або жарт не мають відповідників у мові перекладу, перекладач може звернутися до локалізації – тобто, замінити жарти на ті, що будуть ближчими та зрозумілішими для цільової аудиторії, інколи навіть трансформуючи контекст ситуації, але зберігаючи її гумористичний зміст.

Ще одним ключовим моментом є врахування культурних нюансів гумору. Те, що викликає сміх в одній культурі, може призвести до незрозуміння або навіть образи в іншій. Отже, перекладач зобов'язаний брати до уваги, чи відповідає гумор соціальним нормам та чи буде він зрозумілим для нової аудиторії.

Часом, гумор пристосовують, застосовуючи діалекти, акценти, чи характерні мовні звороти, що робить ситуації або персонажів яскравішими. Втім, і тут перекладач зустрічає труднощі: приміром, перекладаючи гумор через акценти, необхідно зберегти впізнаваність персонажа, але не перенаситити текст зайвою кількістю мовних елементів, котрі здатні ускладнити сприйняття. У книзі "Гаррі Поттер і філософський камінь" гумористичний ефект здебільшого виникає з специфіки мовлення героїв. Йдеться про їхні акценти, граматичні помилки або ж риси певного діалекту. Скажімо персонаж Рубеус Хагрід, стає чудовим прикладом. Його мова в оригіналі наповнена фонетичними особливостями та спрощеннями граматики. Хагрід наче «ковтає» закінчення слів і розмовляє не зовсім граматично правильно. Наприклад: "summat" замість "something", "yeh" замість "you". У перекладі на українську мову, такі особливості передали використавши спрощення, та надавши образу простої людини з народу, наприклад: «я тобі казав» → «я ж казав-то» чи «треба було йти» → «треба ж було піти». Однак, надмірне використання таких прийомів могло б ускладнити розуміння тексту, тож перекладачі свідомо тримали рівновагу між передачею індивідуальної

мови та збереженням легкості читання. В екранізації роль діалекту перебирає на себе акторська гра та вимова, тому гумористичний ефект і «народність» персонажа передаються, скоріше, інтонацією, а не зміною слів.

Отже, щоб передати гумор у перекладі, потрібно не просто знати мову, а й тонко відчувати культуру оригіналу. Крім того, важливий творчий підхід, аби гумористичні елементи вдало вписалися у нове культурне та мовне середовище.

У творах Роулінг гумор є однією з ключових стилістичних особливостей. Його значення в книгах важко переоцінити: він не лише розважає, а й слугує засобом розкриття персонажів, створюючи атмосферу привітності та легкості навіть у надзвичайно серйозному магічному світі. В українському перекладі творів про Гаррі Поттера, Віктор Морозов передав гумор відповідно до культури українців. Як приклад, у романі «Гаррі Поттер і Таємна кімната» трапляється вислів: "He's a prefect, Percy the Perfect". Смішне тут криється у зіставленні слів *prefect* (староста) та *perfect* (досконалий), що водночас акцентує зарозумілість Персі. В українському перекладі В. Морозова це відтворено як: «Він староста — Персі Досконалий», де збережено гру слів та кумедний ефект.

Інший приклад віднаходимо у «Гаррі Поттер і В'язень Азкабану», де близнюки Візлі, демонструючи Мапу Мародерів, жартують: "Moony, Wormtail, Padfoot, and Prongs are proud to present...". Комізм виникає завдяки іронічній стилізації під офіційне оголошення. Український переклад також зберігає цей гумор: «Місяцю, Хвосте, Собако та Роги з гордістю представляють...», що передає як іронічність, так і ритміку оригіналу.

Отже, гумор у перекладі «Гаррі Поттера» лишається важливим та стилістично виразним. Це підтверджують численні випадки, які свідчать, що перекладачі не тільки передали зміст, але й знайшли креативні рішення для адаптації гри слів та каламбурів.

У випадках гри слів, як-от "Hogwarts" (у оригіналі школа чарівництва), перекладачі шукали варіанти, котрі б передавали атмосферу та враження від

назв і символіки, водночас не спотворюючи змісту.

Ключовим моментом було також збереження комізму, що торкається конкретних соціальних чи культурних реалій. Скажімо, мова персонажів, на зразок Рона, часто сповнена іронії і сарказму, які формують специфічний, характерний імідж. Перекладачі повинні були адаптувати ці нюанси, аби жарти звучали невимушено, зберігаючи тональність і стилістику оригіналу, але роблячи їх зрозумілими для українського читача. Ось приклад адаптації мовлення Рона в українському перекладі:

Оригінал (англійською):

"Why in the name of Merlin's saggy left..." — Ron Weasley, Harry Potter and the Deathly Hallows

Переклад (українською):

"Що за ім'я Мерліна з його обвислою лівою..." — Рон Візлі, Гаррі Поттер і смертельні реліквії

У цьому прикладі перекладач вдало зберіг іронічний відтінок, притаманний Ронові, пристосувавши вислів до особливостей української. Застосування "Мерліне" як вигуку підтримує чарівний контекст, а фраза "обвислою лівою" відтворює комічний ефект з оригіналу.

Інші приклади адаптації:

- "Bloody hell" — в оригіналі це вираз, що часто вживає Рон, має емоційне забарвлення. В українському перекладі він може бути адаптований як "Чорт забирай!" або "Бісова сила!", зберігаючи емоційну інтенсивність.

- "You're a wizard, Harry" — ця фраза, що вперше вимовляється Роном, є важливою в сюжеті. В українському перекладі вона може бути адаптована як "Ти чаклун, Гаррі", зберігаючи суть повідомлення та вплив на читача.

У цих прикладах перекладачі зберігають характер Рона, адаптуючи його мову до культурних та мовних особливостей українського читача. Це дозволяє зберегти гумор та сарказм персонажа, роблячи його більш доступним та зрозумілим для нової аудиторії.

Тон тексту у серії про Гаррі Поттера коливається в залежності від конкретної ситуації: від легкої і дотепної в одних епізодах до серйозної та навіть похмурої в інших. Перекладачам було критично важливо зберегти цю різноманітність інтонацій, щоб читачі відчували контраст між моментами напруги та гумористичними ситуаціями. Наприклад, у сценах з лиходіями, на кшталт Волдеморта чи дементорів, текст набуває зловісного, загрозливого забарвлення. Щоб цього досягти, перекладачі вдавалися до різних прийомів, які посилювали атмосферу тривоги: ретельний підбір слів, особливості синтаксису, а також використання характерних мовних зворотів.

У діалогах між персонажами, такими як Герміона, Гаррі і Рон, часто передається дружній, невимушений тон, сповнений молодіжного оптимізму і відносної безтурботності. Тут важливо зберігати динамічність мови і не втратити веселого настрою, що є частиною природної взаємодії між персонажами.

Перекладачі були змушені працювати й з адаптацією тональності в описах магичних речей, наприклад, при формуванні атмосфери магичної школи чи магичного світу. У таких випадках часто застосовувалася лексика, що створювала відчуття загадковості й містики, зберігаючи стилістичні особливості першоджерела. Скажімо, Diagon Alley → Косий провулок. Тут автор вдало передає гру слів в оригіналі. Diagonal» (діагональний) натякає на напрямок вулиці, а «alley» (провулок) — на її розташування. Український переклад відтворює цю ідею, зберігаючи при цьому атмосферу та звучання.

Діалекти, як важлива складова стилістичних особливостей мови оригіналу, здатні відгравати ключову роль у змалюванні характерів персонажів та створенні відповідної атмосфери. Адаптація діалектів при перекладі або екранізації потребує надзвичайно уважного підходу, адже місцеві вирази, чи мовні різновиди можуть виявитися незрозумілими, або ж взагалі не мати відповідників у мові перекладу. Наприклад, мова Рона Візлі. В оригіналі можна помітити, що його мовлення характерне для його соціального класу. Рон використовує багато сленгу, легші граматичні конструкції та

своєрідні вирази, акцентуючи при цьому своє пролетарське походження. У фільмі герой розмовляє з акцентом, котрий єваріацією Estuary English—вимова, поширена на південному сході Англії, що комбінує риси Received Pronunciation та Cockney. При перекладі діалектних рис на інші мови, перекладачі вдаються до різних методів адаптації:

- Французький варіант: Рон висловлюється з акцентом, притаманним південній Франції, що дозволяє окреслити його соціальний рівень та місце народження.
- Німецький варіант: Мовлення Рона адаптовано до північнонімецького діалекту, що свідчить про його скромне походження.
- Український варіант: Рон говорить, послуговуючись західноукраїнським діалектом, що увиразнює його просте походження та додає автентичності.

Адаптація діалектів потребує вибір найвдаліших варіантів, які підкреслюють колорит та атмосферу оригіналу, але не ускладнюють розуміння. З цією метою можуть застосовуватися різноманітні методи, наприклад: локалізація, створення умовних "діалектних" фразеологізмів або використання близьких до оригіналу варіантів у супроводі контексту, який полегшує глядачам чи читачам розпізнавання характерних рис мовлення персонажа.

Наприклад, коли герой у творі, чи то книжковому, чи кіношному, висловлюється діалектом, що передає його соціальну належність або коріння, перекладач може вдатися до подібного стилю у цільовій мові. Це дозволить підкреслити риси персонажа, застосовуючи відповідні мовні конструкції. Найголовніше — аби цей діалект не втратив своєї ролі, не впливав на сприйняття героя в загальній картині, у його взаємодії з іншими персонажами, зберігаючи первинну автентичність.

Одним з ключових елементів стилістичної адаптації є діалекти та мовні відмінності персонажів, що корелюють з їхнім соціальним статусом. У романі про Гаррі Поттера це виражено доволі виразно. Спостерігається відчутна

різниця у мовленні представників різних соціальних груп. Яскравим прикладом можуть слугувати герої з верхівки суспільства, як-от Драко Малфой, та персонажі, котрі походять з робочого класу, на зразок родини Візлі. Їхня мова – це не просто маркер їхнього соціального позиціонування, але й інструмент для формування більш виразних і переконливих образів.

Перекладачі мали на меті зберегти ці соціальні відмінності. Наприклад, коли мова заходить про Рона Візлі, його мовлення часто виглядає не надто витонченим, з використанням різних виразів, що свідчать про його просте родинне коріння. Перекладачам доводилося відшукувати подібні мовні відповідники в українській мові, щоб не втратити цю особливість.

Оригінал (англ.):

“Spit it out,” said Ron, watching her.

“Come on,” Ron muttered.

“Not far now,” he said cajolingly, giving the steering wheel a shake.

“Uh-oh,” said Ron, into the silence.

Український переклад:

«Викладай», — сказав Рон, спостерігаючи за нею.

«Та давай же», — пробурмотів Рон.

«Недалеко вже», — умовляв Рон, струшуючи кермо.

«Ой-ой», — сказав Рон у тиші.

З іншого боку, мовлення чистокровних магів, таких як Драко Малфой, зазвичай постає витонченим та пихатим. Перекладачі вдалися до складніших та вишуканіших висловів, щоб підкреслити положення таких персонажів.

Оригінал (J.K. Rowling, Harry Potter and the Half-Blood Prince):

“Very clever, Granger,” said Draco Malfoy.

...

“You’ve picked the losing side, Potter! I warned you! I told you you ought to choose your company more carefully. When we met on the train, I told you not to

hang around with riffraff like this! Too late now, Potter! They'll be the first to go, now the Dark Lord's back! Mudbloods and Muggle-lovers first!"

Український переклад (Віктор Морозов):

— Дуже дотепно, Грейнджер, — промовив Драко Малфой.

...

— Ти зробив хибний вибір, Поттере! Я тебе попереджав! Казав, що треба ретельніше добирати друзів. Пам'ятаєш, на поїзді я казав тобі не водитися з такою наволоччю? Тепер запізно, Поттере! Вони першими підуть, тепер, коли Волдемоорт повернувся! Бруднокровки та маглонароджені — передусім!

Адаптація стилістичних прийомів у перекладі серії "Гаррі Поттер" є складним і важливим аспектом роботи перекладачів. Вони мали завдання зберегти не лише зміст, але й настрій, гумор, тон і соціальні варіації мови, щоб передати атмосферу оригіналу, водночас адаптуючи текст до специфіки української мовної культури. Цей процес включав уважне ставлення до кожного аспекту мови персонажів, гумору, гри слів і використання діалектів, що є важливими для створення повноцінного і автентичного перекладу.

РОЗДІЛ 3

АДАПТАЦІЯ КНИГИ "HARRY POTTER" У ПРОЦЕСІ ЕКРАНІЗАЦІЇ

3.1. Мовленнєві відмінності між книгою та екранізацією

«Гаррі Поттер» це легендарна серія фільмів, що базується на книгах Джоан Роулінг. Перший фільм світ побачив у 2001 році, а його режисером був Кріс Коламбус, саме він подарував світу одну з найуспішніших кінофраншиз за всю історію кіно. У фільмі зіграли такі актори, як Деніел Редкліфф, Руперт Грінт та Емма Вотсон, які подарували таких персонажів як Гаррі Поттера, Рона Візлі та Герміоні Грейнджер [18].

Український дубляж цієї кіносаги завоював симпатії глядачів завдяки майстерності акторів, які зуміли відтворити неповторну атмосферу оригіналу та втілити в життя унікальні характери. До команди, що працювала над дубляжем фільмів про Гарі Поттера, долучилися знані українські актори, серед яких:

1. Павло Скороходько- один з найвідоміших українських акторів дубляжу, котрий озвучував Гаррі Поттера. Він став голосом юного чарівника, передаючи всю гаму емоцій та драматизм образу.
2. Юрій Коваленко- долучився до дубляжу ключових ролей у «Гаррі Поттері» і має великий досвід роботи як у телевізійних проектах, так і в кіно.
3. Євген Малуха - брав участь у дубляжі "Гаррі Поттера", допомагаючи створити повну атмосферу магічного світу.

Українське озвучення цих стрічок здобуло визнання через свою коректність та майстерність у відтворенні духу першоджерела. Завдяки цим митцям, глядачі можуть переживати пригоди знаних героїв їхньою рідною мовою, що дає можливість глибше осягнути всі нюанси кожної оповіді.

Дослідження мовних розбіжностей між книгою Джоан Роулінг «Гаррі Поттер» і філософський камінь» та її кіноадаптацією дозволяє ретельніше проаналізувати процес перетворення літературного твору у

кінематографічний формат. Це захопливе дослідження того, як текстові особливості, характери та персонажів і навіть стилістика мовлення трансформуються при переході з одного носія в інший, зберігаючи при цьому центральні ідеї та меседжі твору. Кіно має власні обмеження, які вимагають скорочення або зміни багатьох елементів оригіналу, адже не всі літературні елементи можливо передати на екран без втрати динаміки чи зрозумілості.

Одним із ключових етапів адаптації є потреба стиснути сюжет. Книга про Гаррі Поттера переповнена деталями, котрі поглиблюють розуміння особистостей та їхніх мотивів. Проте у фільмі такий обсяг зберегти неможливо, отже, для економії часу деякі сюжетні лінії та діалоги вилучаються або спрощуються. Значною частиною цього процесу є відбір сцен, що сприяють створенню образів героїв, водночас зберігаючи важливі моменти для розгортання основної історії.

Наприклад, розгляньмо долю Гаррі Поттера до його потрапляння в Хогвартс. У книзі досить ретельно змальовано його непросте життя з родиною Дурслі, що не лише передає його ставлення до них, а й відкриває його внутрішній світ, почуття самотності та прагнення бути частиною чогось значущого. У екранізації ці епізоди значно скорочені, акцентуючи увагу лише на декількох ключових сценах, які демонструють ставлення Дурслі до Гаррі, та лише поверхнево зображують його переживання. Таке скорочення сприяє збереженню динаміки фільму, але водночас зменшує глибину образу Гаррі, що в книзі є важливою деталлю для розуміння його психології та мотивів.

Ще один важливий нюанс – це діалоги між дійовими особами. У книзі кожен герой має власну, неповторну манеру висловлюватися, що дає змогу глибше відчувати його особистість. Скажімо, Рон Візлі у книзі говорить прямо і часто з жартами, тоді як Герміона Грейнджер вирізняється витонченими та скрупульозними виразами. У фільмі ці мовні відмінності подекуди згладжуються, аби створити більш цілісне уявлення про персонажів, що спрощує розуміння для широкої глядацької аудиторії. Замість розлогих внутрішніх монологів та обґрунтованих роз'яснень, у кінострічці часто

використовують коротші репліки, які сприяють швидшому розвитку сюжету, але можуть зменшувати глибину характерів.

Крім того, у книзі письменника Роулінг приділяє особливу увагу безлічі деталей, котрі значущі для глибинної атмосфери світу Гаррі Поттера. Йдеться про описи чарівних артефактів, тонкощі магічних заклинань або ж традиції, котрими живе Хогвартс. В кіноверсії, враховуючи обмежений час та неможливість відтворити кожен деталь, чимало подібних дрібниць втрачаються або підлягають певним змінам. Скажімо, деякі чарівні предмети або елементи, як-от особливі епізоди з навчальних занять у Хогвартсі, можуть бути скорочені або навіть повністю відсутні, адже не чинять прямого впливу на розвиток основної сюжетної лінії.

Не менш суттєвим є питання про характери персонажів. У книзі багато часу витрачено на дослідження внутрішнього світу героїв, їхні переживання, як-от страхи, сподівання, сумніви, що дозволяє читачеві краще зрозуміти їхні вчинки та мотиви. У фільмі ця демонстрація часто здійснюється за допомогою міміки або через виразніші зовнішні прояви, однак внутрішні монологи, що нерідко є ключовою складовою літературного шедевру, стають скороченими чи зміненими. Це в свою чергу, змінює сприйняття персонажів у фільмі: деякі постають менш багатограними або ж навіть видаються одноманітними.

Важливо також підкреслити, що екранізація змінює перебіг оповіді. Книга надає простір для докладнішого зображення подій, глибшого вивчення зв'язків між героями або розмірковувань над глибинними філософськими ідеями. Натомість, фільм, відчуючи потребу у динамізмі, мусить скорочувати ці можливості. У випадку «Гаррі Поттера» це стає очевидним: кіно версія акцентує увагу на сценах дії, чарівництві, ефектних візуальних епізодах, а не на тонких психологічних нюансах або філософських роздумах, які присутні в літературному джерелі.

Адаптація «Гаррі Поттера» для великого екрану неминуче вносить корективи в мову персонажів, структуру сюжету та способи розкриття їхніх характерів. Звісно, фільм може виглядати більш спрощеним, ніж книжка, але

необхідно пам'ятати, що він здатен утримувати атмосферу оригіналу та доносити ключові теми твору, зберігаючи магічний світ та основні меседжі.

Крім того, сюжет фільмів був змінений для посилення динаміки екшену, що стало одним із основних викликів при адаптації таких складних і багатошарових творів, як серія книг про Гаррі Поттера. Літературний оригінал, особливо у четвертому томі «Гаррі Поттер і Кубок вогню», розширює горизонти для розгортання подій, глибшого аналізу мотивів дійових осіб, а також для детального відтворення надзвичайних магічних змагань, що є не лише важливим елементом сюжету, але й визначальним фактором для подальшого росту головних героїв.

У книзі «Гаррі Поттер і Кубок вогню», Турнір Трьох Чарівників постає не просто як низка змагань, а ціла серія драматичних і напружених моментів, що поєднують магічні випробування з особистими переживаннями героїв. Опис кожного з випробувань, починаючи від першого і до останнього, детально розкриває не лише фізичні та магічні здібності учасників, але й їхні психологічні переживання, страхи та сумніви. Так, у випробуванні з драконами Гаррі не просто веде боротьбу за виживання, а відчуває глибокий емоційний стрес, пов'язаний з необхідністю перебороти власний страх, і в цей момент читач отримує можливість заглибитись у його внутрішній світ, відчути глибину його конфлікту. Інші учасники змагань також переживають власні емоції, проте книга залишає достатньо місця для детального опису кожної з них, що допомагає краще зрозуміти мотиви персонажів і їхні взаємини.

У кіно, через обмеження часу та прагнення до динамічності сюжету, ці епізоди були суттєво урізані. Сцена де Гаррі за допомогою чарів намагається перемогти дракона, приміром, у фільмі постає переважно як екшн, що триває лише кілька хвилин. У книзі цей виклик є не тільки фізичним, але й психологічним, де розкривається не лише магічний аспект боротьби, а й глибоке розуміння страху, відваги та рішучості Гаррі. В екранізації ж більше уваги зосереджено на видовищності та стрімкому розвитку подій, що створює насичену атмосферу, але не дає глядачеві змоги заглибитись у роздуми про

внутрішній світ героя.

Це стосується й інших випробувань, на кшталт підводного етапу та лабіринту, де у книзі велике місце відведене взаємодії Гаррі з іншими учасниками й ретельному аналізу поставлених задач. У фільмі акцент зсувається на зовнішню сторону подій: змагання проходять стрімкіше, а конфлікти між героями та їх внутрішні відчуття часто залишаються за кадром. Як зазначає С. Петришин, все це робиться з метою полегшити сприйняття фільму широким загалом, котре орієнтується на швидку зміну кадрів і більш лінійне викладення історії [26].

Важливо також зауважити, що у книзі ці змагання мають глибинний сенс. Вони є не лише фізичними випробуваннями для молодих чарівників, але й соціальними. Наприклад, вони дають змогу героям, таким як Гаррі, Рон та Герміона, спостерігати за взаєминами між іншими учасниками Турніру, зокрема за їхніми справжніми мотивами. Це стосується й взаємодій з дівчатами, іншими школами та викладачами. У фільмі багато з цих нюансів було значно спрощено або ж виключено, оскільки вони не впливали безпосередньо на центральну сюжетну лінію, спрямовану на розвиток подій навколо Гаррі та його боротьби з темними силами.

Замість цього, стрічка зосереджується на порівняно легких та зрозумілих сюжетних моментах: пошук Кубку в лабіринті, боротьба з чарівними пастками, що додає екшену та пригодницького настрою. Це важливий стратегічний крок для кіно, що відповідає вимогам жанру та спрямований на створення захоплюючого враження для глядачів, особливо для юних.

У фільмі «Гаррі Поттер і Кубок вогню» бачимо суттєве спрощення етапів Турніру Трьох Чарівників, що в підсумку впливає на сприйняття героїв та їх мотивів. Важливі психологічні аспекти, які в книзі дають змогу читачам глибше відчувати емоції героїв, в екранізації замінюються на більш динамічні та видовищні сцени, що є типовим для кіноадаптацій літературних творів. Це формує певний контраст між двома версіями історії, де одна зосереджується

на детальному аналізі внутрішнього світу персонажів, а інша робить акцент на зовнішніх подіях та швидкості розвитку сюжету.

Структура екранізацій нерідко відрізняється від тієї, що бачимо у книгах. Значущі деталі, яким у книзі могли присвятити розгорнуті описи, у фільмі часто передають через зорові ефекти або звукову доріжку, що створює інші акценти. Як приклад можна взяти події, які розгортаються у Хогвартсі: у книзі детально описуються не тільки важливі моменти навчання Гаррі, але й взаємини між героями, занурення в магічну атмосферу, де особлива увага приділяється урокам, викладачам та архітектурі будівлі. У фільмі ж це подається значно швидше, без глибоких відступів у повсякденне життя учнів.

Важливу роль у структурі відіграють також монтаж та використання часу. Сцени, що розтягуються на кілька сторінок у книзі, кінематограф може показати в кількох швидких кадрах. Такий підхід робить фільми динамічнішими, але водночас трансформує те, як ми сприймаємо події.

Екранізація нерідко потребує певних змін у втіленні персонажів для кіно. Попри те, що ключові риси героїв у фільмах здебільшого залишаються, їхні особливості можуть бути спрощені чи видозмінені задля кінематографічної доцільності. Скажімо, Герміона у книгах — постать з неабияким інтелектом, що засвідчується її численними діями. У книгах ми зустрічаємо більше її внутрішніх роздумів, завдяки чому краще розуміємо спонукальні мотиви її вчинків. В екранізації чимало внутрішніх міркувань було опущено або замінено на зовнішні прояви, аби зберегти динаміку та не перевантажувати глядача.

Гаррі Поттер на екрані зосереджений насамперед на виконанні поставленого завдання. Натомість у книзі його внутрішні переживання, пов'язані з дружбою, страхами та відчуттям відмінності, розкриваються набагато яскравіше. Як зазначають О. В. Бессараб і М. З. Бракіна, це одна з ключових відмінностей, що виникають під час перенесення літературного тексту на кіноекран. У творах Джоан Роулінг надзвичайно детально описується внутрішній світ Гаррі, його вагання, турботи та взаємини з

друзями, що дає змогу читачеві глибше розуміти причини його дій. Важливим мотивом є відчуження Гаррі – він відрізняється від своїх ровесників через своє минуле, статус "хлопчика, що вижив", а також через те, що належить до чарівного світу, в якому його існування часто стає джерелом нерозуміння та ізоляції [44].

У цій книзі ці теми розкриваються завдяки багаторазовим міркуванням Гаррі, спостереженням за товаришами, сумнівам щодо своїх можливостей та місця у світі. Він проходить через безліч моментів, коли йому здається, що його не розуміють або недооцінюють, навіть серед найближчого кола друзів. Його почуття щодо дружби, допомоги, переляку та особистих взаємин – це важливі складники, що дають змогу глибше зрозуміти його як особистість, а не просто як героя. Проте у фільмі ці внутрішні переживання стають менш значними, або майже повністю зникають. На екрані Гаррі зосереджується переважно на протистоянні зовнішнім небезпекам та виконанні свого завдання, що важливо для швидкого розвитку історії у кіно. Кінострічка не може дозволити собі заглиблюватися в роздуми героя, тому багато емоційних та психологічних моментів передаються лише через його фізичні дії та міміку, що є більш виразними та легко сприймаються візуально.

Рон Візлі також зазнає певних перетворень у своєму образі, якщо порівнювати літературний оригінал та кіноверсію. У книгах він часто виступає як генератор жартів, що дозволяє пом'якшити напругу та наповнити сюжет легкістю. Його не завжди можна вважати найрозумнішим або найсміливішим персонажем, але він лишається відданим другом, готовим підставити плече Гаррі у найскрутніших випадках. Утім, Рон, як персонаж, також має внутрішні переживання, які в книзі нерідко породжують у ньому сумніви щодо власної цінності. Він турбується про свою роль у групі, про свою дружбу з Гаррі та Герміоною, а також про те, що часто відчувається в тіні своїх яскравіших друзів. Ці моменти наповнюють Рона глибиною як персонажа, який змагається зі своєю непевністю, але водночас має гідність та самоповагу, щоб не падати духом у критичні миті.

У кіноадаптаціях Рон Візлі постає не таким комічним, як у книгах, демонструючи більшу серйозність, хоча гумор все ще присутній. Часом його характер набуває дорослості та змужнілості, що зумовлено необхідністю подавати всіх героїв через простіші інструменти, такі як висловлювання та вирази обличчя. Його «незграбність», ключова риса в оригіналі, у фільмах втрачається або значно пом'якшується, впливаючи на загальне враження від персонажа. Зникнення цієї риси може зменшити його чарівність, яка відчувалася в книгах, хоча з точки зору фільму це було зроблено, аби спростити сприйняття героя, уникнувши надмірної наївності або дитячості.

Стосовно постаті Волдеморта, його образ у книгах та екранізаціях також проходить трансформації. У книжковому варіанті Волдеморт постає перед нами крізь спогади, розповіді інших персонажів та описи його минулих злочинів. Його мотивації та внутрішні переживання не завжди подаються безпосередньо, але спостерігаючи за його вчинками, ми розуміємо його жагу до безмежної влади, бажання стерти з лиця землі тих, хто стоїть на заваді, і глибоку зневагу до слабших чарівників та звичайних людей. В літературній версії його характер сформовано не тільки фізичною загрозою, але й психологічним тиском, маніпуляціями та страхом, що він навів на світ.

У кіно версії, наголос робиться на його фізичній погрозі та емоційній байдужості. Волдеморт виступає як більш карикатурний лиходій, що відсилає до традиційного антагоніста з конкретною метою — захоплення світу та знищення Гаррі Поттера. Його спонукальні мотиви, хоча й зберігають певну глибину, передаються переважно через зовнішні прояви та дії, замість насиченості внутрішніх переживань. У фільмах Волдеморт сконцентрований на демонстрації власної могутності та жорстокості, що робить його образ більш лякаючим, проте менш багатогарним у порівнянні з книжковим варіантом. Відтак, він перетворюється на елемент зовнішньої боротьби Гаррі, а не на багатогранного психологічного противника, яким його було представлено в книзі.

Мовленнєві відмінності між книгою та екранізацією "Гаррі Поттера"

відображають значні зміни, які необхідні для адаптації тексту до кінематографічного формату. Ці зміни охоплюють не лише сюжетні й структурні скорочення, а й трансформацію характерів персонажів та їхніх взаємодій, що відповідає вимогам кінематографа. В результаті, хоча екранізації й зберігають дух оригіналу, багато аспектів книги, зокрема внутрішні монологи персонажів і глибокі подробиці їхніх переживань, втрачаються в процесі перекладу на екран.

3.2. Мовна адаптація діалогів

Мовна адаптація діалогів у екранізаціях серії книг про Гаррі Поттера є важливим етапом, адже кіно висуває власні вимоги, відмінні від книжкових. При цьому важливим є збереження стилю і атмосфери оригіналу, разом із передачею сутності персонажів, але це здійснюється через призму кінематографічної мови, котра вимагає лаконічності, доступності та відповідності широкій аудиторії.

У діалогах книг Джоан Роулінг важливим є стиль кожного персонажа, що відображає його особистість, соціальний статус, вік та роль у сюжеті. Це особливо помітно у таких персонажах, як Гаррі, Рон, Герміона, Снейп, Волдеморт та інші. Кожен з них має свій стиль мовлення, що додає глибини характеру.

У кіно важливо дотримуватися цього стилю, навіть якщо це потребує пристосування мовних рис для глядацької аудиторії. Як зазначає М. А. Лисиченко, мовленнєва манера центральних героїв залишається впізнаваною і у фільмах. Скажімо, Гаррі Поттер, як центральний персонаж, демонструє безпосередню та часом невизначену манеру висловлюватися, що віддзеркалює його пошук себе та внутрішню напругу. Рон Візлі, навпаки, часто послуговується гумором і сарказмом, роблячи його постать більш зрозумілою та невимушеною, а Герміона Грейнджер висловлюється ясно, розумно, часто вдаючись до розлогих речень. У фільмах ці особливості були збережені завдяки ретельній роботі з репліками та тональністю, хоча деякі менш значущі

фрази були скорочені або спрощені для підтримки динаміки та ритму оповіді [20].

Наприклад, репліка Гаррі: « Я не знаю, чи варто це робити, але все-таки йду», у книзі має змогу бути розгорнутою з подробицями, тоді як у фільмі її нерідко зводять до лаконічнішого вислову, такого як: Підемо, хоч я й не впевнений». Така трансформація дозволяє втримати головний задум, але полегшує сприйняття для глядача.

Для кіно, мовлення нерідко стає простішим, щоб зробити репліки зрозумілішими для різних людей. Особливо це актуально для юних глядачів, яким важко сприймати заплутані вислови або надмірно розтягнуті монологи.

У книжках нерідко розлого описуються думки героїв, збагачуючи зміст і даючи глибшого розуміння. В екранізаціях ці нюанси необхідно передати за допомогою розмов або візуальних елементів- міміки чи жестів. Скажімо, внутрішні переживання Гаррі, пов'язані з його батьком, які супроводжуються сильними емоціями, передаються не через внутрішній монолог, а через його спілкування з іншими героями або зміну інтонації голосу.

Ще одним прикладом є скорочення обсягу складних діалогів між героями. У книгах, зокрема мажуть бути глибокі дебати про магичні закони чи гіпотези, які складно передати в екранізації так, щоб не втратити зацікавлення аудиторії. У фільмах ці діалоги часто спрощують, виділяючи ключові ідеї та суттєві акценти.

Під час перекладу діалогів, призначених для різних культур, критично важливо брати до уваги специфіку мовних проявів кожної аудиторії. Скажімо, жартівливі фрази чи сарказм, які добре спрацьовують в оригінальному англійському мовленні, можуть втратити свою силу чи сенс у інших культурах, отже вони потребують адаптації. У подібних ситуаціях перекладачі та сценаристи нерідко замінюють окремі вирази чи комічні моменти на ті, що є більш зрозумілими для українського чи іншого глядача, але зберігаючи при цьому головну задумку.

Наприклад, гумор Рона Візлі, що ми бачимо у кіно, зазвичай передає свій

первинний сенс, але його фрази можна пристосувати під культурні особливості. Ті репліки, які стосуються британських реалій чи британських знаменитостей, можуть бути змінені на те, що більше зрозуміле, наприклад, для українських глядачів.

У творах Роулінг нерідко зустрічаємо мовні різноманітності, які чітко визначають соціальний статус чи походження героїв. Скажімо, Хагрід розмовляє зі своєрідним акцентом, застосовуючи просту лексику, що підкреслює його «простонародний» характер, але водночас видає глибину його почуттів до учнів. У фільмах цю рису збережено через інтонаційне оформлення, тембр голосу та особливості вибору слів, хоча акцент подається дещо м'якше, ніж у книжках, аби не відволікати глядача від ключових подій.

Мовна адаптація діалогів у екранізаціях "Гаррі Поттера" передбачає кілька ключових моментів. Важливо зберігати характерну манеру мовлення кожного персонажа, спрощуючи мову для кращого сприйняття, враховуючи культурні особливості. Головна мета — точно передати зміст та суть реплік, не втрачаючи гумору та нюансів соціальних відмінностей. Все це дозволяє максимально ефективно узгодити літературний оригінал з його кінематографічним втіленням.

3.3. Адаптація культурних і символічних елементів

Адаптація культурних та символічних елементів у екранізаціях «Гаррі Поттера» - справа надзвичайно важлива, адже ці вони слугують ключем до формування атмосфери та глибини світу, створеного Джоан Роулінг. Передача культурних і символічних деталей вимагала від екранізаторів вміння адаптувати їх до кінематографічної мови та одночасно враховувати широку глядацьку аудиторію. Візуальні засоби кіно, відтак, стали головним інструментом для передачі цих аспектів, що сприяло встановленню міцнішого емоційного зв'язку з глядачем, зберігаючи при цьому дух оригінального твору.

Використання архітектури та декорацій у фільмах про Гаррі Поттера є ключовим інструментом для втілення культурних та символічних алюзій, які

тісно переплетені з британським культурним кодом. Не лише Хогвартс, а й інші визначні локації мають архітектурні риси, що не тільки увиразнюють магічність світу, а й підкреслюють британські культурні особливості.

Хогвартс, втілений символ усієї чарівної традиції у серіалі, постає як взірць школи магії, перегукуючись зі старовинними британськими університетами, як-от Оксфорд та Кембридж. Екранізація приділила пильну увагу інтер'єрним деталям, котрі увиразнюють не лише середньовічну архітектуру, але й академічні традиції Сполученого Королівства. Великі зали з високими стілями, довгі дерев'яні столи, канделябри, портрети чарівників на стінах — усе це створює атмосферу стародавнього освітнього закладу, водночас нагадуючи про британську академічну еліту та культурну спадщину.

Різнманітні архітектурні деталі, що постають у кінострічках, не просто збагачують оформлення, але й відіграють роль своєрідних символів. Скажімо, величезний вхід до Хогвартсу, який охороняють велетенські кам'яні статуї, асоціюється з безпекою та історичною вагомістю місця. Портрети на стінах, які оживають, втілюють пам'ять та спадок, а вітражі — це не лише деталь декору, а й символіка віри, містики та чарівництва.

Використання традиційних британських архітектурних форм знаходить своє відображення і в оздобленні громадських місць. Наприклад, сцена на платформі 9^{3/4}, ключовий момент для кожного учня магії, символізує не лише саму подорож до чарівного світу, а й культурне значення британських залізничних станцій. До цього можна додати образи класичних британських автобусів, які не тільки є частиною візуального оформлення, а й уособлюють собою своєрідний символ британської міської культури.

Фільми також демонструють британські краєвиди через свої сцени на природі. За словами І. М. Россоха, ліси, пагорби, загадкові болота — все це не тільки підкреслює чарівність історії, але й дозволяє відчувати атмосферу занурення в природню красу Великої Британії. У багатьох епізодах помітно поєднання між магічним світом і британською природною спадщиною: з зеленими лісами, безмежними полями та атмосферою містичних куточків, що

є частиною сільських пейзажів у Великій Британії [53].

Інші місця, такі як Лондон, також додають візуальних відсилок до британської міської культури. Підземка, різноманітні торгові площі та книжкові магазини — ці елементи додають реалістичності в магічний світ. Використання таких елементів дозволяє створити контраст між буденним світом маглів і магічним світом магів, підкреслюючи тим самим різницю між двома культурами.

Не можливо пропустити й об'єкти, що є часткою британського матеріального надбання, зокрема книжки, шкільні форми, атрибути святкувань. Окремі магічні речі, на кшталт чарівних паличок, мантий-невидимок, зілля, які здебільшого запозичені з наявних символів культури. Ці предмети не просто слугують, як елементи сюжету, вони збагачують культурний колорит фільму, додаючи йому багатогранності.

Важливо також врахувати відсилки на британську історію, які простежуються в архітектурних рішеннях та стилях. У багатьох замках, палацах та інших будівлях помітні елементи, що нагадують середньовічну архітектуру Британії, що поглиблює відчуття історичної значущості чарівного світу. Історичні акценти можуть бути як у зовнішньому вигляді споруд, так і у їх розташуванні, що символізує тісний зв'язок між місцем та часом.

Архітектура й оздоблення в кінострічках про Гаррі Поттера не просто формують неповторну атмосферу магічного всесвіту, а й функціонують як важливий засіб для передачі культурних відсилок. Вони ілюструють розмаїття британської культури, охоплюючи все: від академічних звичаїв до природних ландшафтів і міського побуту. Ці елементи не тільки поглиблюють ефект занурення в особливий світ, вигаданий Джоан Роулінг, але й зберігають цінні культурні та символічні особливості британської традиції, збагачуючи світ Гаррі Поттера.

Магічний символізм у фільмах про Гаррі Поттера, що притаманний книжковій серії, було адаптовано за допомогою візуальних ефектів. Завдяки цьому, зберегли важливість символічних елементів, і надали їм ще більшої

значущості на екрані. Від магічних артефактів до символічних кольорів та образів, де кожен магічний предмет і дія виконують роль, що передає основні філософські та культурні ідеї які закладені в книгах.

Одним із найважливіших символів у всесвіті Гаррі Поттера безперечно є чарівна паличка. У книгах палички виходять за межі простих інструментів для чаклунства, але вони уособлюють глибинний зв'язок магів з їхньою магією та внутрішньою сутністю. У кіноадаптаціях, завдяки віртуозній роботі зі спецефектами, палички розкривають ще більше символізму, виблискуючи та сяючи під час вимовляння заклинань. Паличка самого Гаррі Поттера, чия доля тісно переплітається з темними силами, підкреслює тему морального вибору та впливу, який сила чинить на людину. Для розуміння цієї символіки велике значення мають візуальні ефекти під час використання паличок: магічне мерехтіння та світло — не просто декорація, а наочні метафори для передачі емоційного й духовного стану персонажів.

Інші магічні артефакти, як-от «Філософський камінь», також наповнені глибоким символізмом. Цей камінь не просто об'єкт пошуків у першому фільмі, він ще й стає метафорою для життя, смерті та безсмертя. У візуальному плані для цього предмета застосовано блискучий ефект, який додає йому духу містичності та важливості, підкреслюючи його роль у філософських роздумах про життєвий цикл і моральний вибір.

Вогонь у кінокартинах нерідко стає не просто складником видовищних битв, а й символом оновлення та переродження. Скажімо, у протистоянні між світлом і пітьмою вогонь виступає як метафора перетворення та звільнення від злих сил. Вогняні чари чи епізоди з вогненними предметами (скажімо, спалахи у дуелях) уособлюють боротьбу з негативом та рух вперед. Полум'я часто постає в ключові моменти, коли герої ухвалюють доленосні рішення, що спричиняють їхні зміни. Це дає змогу наочно відтворити внутрішні превтілення персонажів та підкреслити їхнє моральне зростання.

У книжках та кіно одним з найглибших та найособливіших артефактів є мантия-невидимка. Вона втілює анонімність, ухиляння та страх бути викритим

або засудженим, а також мандрівку до розуміння себе. Візуально мантию показують за допомогою спецефектів, які підкреслюють її вміння зникати у просторі, створюючи відчуття загадки та секретності. Ключовим аспектом її символізму є те, як вона дозволяє уникнути реальності, даючи персонажу шанс залишити або скоригувати свій життєвий шлях. У фільмі мантия, коли її надягає персонаж, створює ілюзію прозорості, що також натякає на її метафоричну роль у питаннях самотності та відчуженості.

Питання життя та смерті у всесвіті Гаррі Поттера стоїть в епіцентрі сюжету, що тісно переплітається з магічними артефактами та їх впливом. Зокрема використання таких предметів як «Воскресальний камінь» або ж теми, що стосуються смерті, що додає фільму глибокого морального сенсу. Це стає очевидним у візуальних рішеннях, де світлові ефекти, зокрема помаранчеві або червоні спалахи, символізують смерть, а зелені чи сині кольори можуть означати відродження чи зцілення.

Щоб адаптувати ці символи для широкої аудиторії, куди входять не лише діти, а й дорослі глядачі, потрібно було певним чином спростити чи переосмислити складні магічні поняття. Проте, кожен магічний предмет чи заклинання зберегли у формі, що зберігає ключові символічні моменти, але й водночас візуалізує їх так, щоб вони стали більш зрозумілими для ширшого кола глядачів.

Магічні елементи та артефакти у фільмах про Гаррі Поттера не просто слугують як доповнення, вони наповнені глибоким символізмом. Через візуальні прийоми вони зберігають свою значущість у контексті філософських та соціальних проблем, піднятих в книгах. Вдала екранізація символізму магії дозволила зберегти магічний колорит першоджерел Джоан Роулінг, додавши новий вимір, що робить ці символи зрозумілими для значно ширшої аудиторії.

Гумор – це значна складова британської культури. Вона нерідко комбінує сарказм, іронію та невибагливі жарти, які обумовлені контекстом та соціальними зв'язками між дійовими особами. В екранних адаптаціях гумор переданий через міміку, інтонацію голосу та манеру жестів персонажів. Як

приклад, гумор Рона Візлі та Герміони, попри свою комічність, часто несе в собі культурну особливість, що пов'язана з британським стилем висловлювання.

У фільмах також віддзеркалюються типові британські культурні явища, зокрема різноманітні публічні заходи, урочистості та спортивні змагання. Наприклад, матчі з квідичу виразно представляють британський спортивний дух, що знаходить широке відображення у творах Роулінг, адже цей вид спорту справив помітний вплив на молодіжну культуру у Великій Британії.

Не менш значущим чинником є соціальні та політичні алюзії в серії, які кореняться в британській дійсності, зокрема в проблемах класу, раси та впливу. Ці теми розкриваються через персонажів, на кшталт Герміони, котра чинить опір концепції "чистокровних" чарівників і демонструє протистояння дискримінації за походженням. У кінокартинах ці відсилки збережені крізь мовлення персонажів, їх манери та ставлення до інших.

Наприклад, у стрічці часто акцентується увага на соціальному становищі родин героїв, зокрема через таких персонажів, як Малфої, або демонструються взаємини між чарівниками та маглами, що віддзеркалює соціальні структури сучасного суспільства. Як зауважує В. Ковальчук, у книгах розмови про дискримінацію, соціальну нерівність та боротьбу за рівні права посідають важливе місце. Ці ідеї були перенесені у фільми через діалоги, сюжетні лінії та образи, що робить ці питання зрозумілими для глядачів різного віку та культурного середовища [16].

Музика у фільмах про Гаррі Поттера є ключем до формування атмосфери, підкреслення важливих значень та візуалізації культурних відсилок. Композитор Джон Вільямс, що створив музичне оформлення для трьох перших фільмів, зміг написати мотиви, які стали пов'язаними з конкретними персонажами, локаціями і навіть концепціями, що лежать в основі сюжету. Завдяки музичному супроводу, символіка та емоції, закладені в книгах, переносяться на екран з новою глибиною, а культурні відсилки набувають більшого значення.

Тема Хогwartсу — одна з найзнаніших у цілій франшизі. Її зазвичай чуємо у ключові моменти, коли герої вперше переступають поріг цього дивовижного місця, що символізує їхню подорож до нового, чарівного всесвіту. Музика втілює велич і традиційність, які мають велике значення для британської культури, адже Хогwartс — це певний образ британських університетів, на кшталт Оксфорду чи Кембриджу. Її витончені, монументальні мелодії, які поєднують оркестрові партії з хоровим співом, наповнюють урочистістю та містикою епізоди, пов'язані з вивченням магії.

Музикальні теми, що супроводжують Герміону Грейнджер, характеризуються витонченою та структурованою композицією, що відповідає її розуму та цілеспрямованості. Використання струнних інструментів та ніжних мелодій підкреслює її багатогранність: розумну, але з сильною прив'язаністю до дружби та емоційною чутливістю. Герміона, як постать, уособлює англійські традиції освіти та самовдосконалення, тому її музичний образ просякнутий академічною атмосферою.

Тема Гаррі Поттера — один з найвідоміших мотивів усієї саги. Вона дарує відчуття героїзму та сподівання. Музика характеризується піднесенням, але водночас ніжним звучанням, яке символізує внутрішню боротьбу Гаррі, його прагнення до самоусвідомлення та виконання свого обов'язку. Поєднання мажорних та мінорних тональностей створює відчуття протистояння добра та зла, що є ключовою темою серії. Ця музика відзеркалює значну частину британської культури — концепцію лицарства та боротьби за справедливість.

Музичні мотиви, що торкаються теми смерті й темних сил, зазвичай вирізняються тяжким, потужним звучанням. Композитор вдається до широкого спектру темпів та тембрів, які сприяють посиленню атмосфери тривоги та навислої небезпеки. Тематика темних сил часто віддзеркалює готичний, майже вікінгський стиль, котрий має символічне значення для європейських культур, зокрема для британських літературних традицій. Звучання важких струнних та низьких ударних інструментів породжує відчуття небезпеки та неминучого кінця.

Наприклад, тема «Філософського каменю» чи «Плаща-невидимки» найчастіше звучить атмосферно та містично. Вона містить хорове звучання та спокійні електронні хвилі. Це підкреслює містичний символізм цих артефактів, їхню важливість в оповіді, а також їхнє символічне значення, що торкається життя, смерті та прагнення до істини.

Крім оркестрової музики, Вільямс використовує в певних епізодах фрагменти британського фольклору, що допомагає відтворити атмосферу традиційної англійської спадщини. Скажімо, в сценах, де зображені святкування чи урочистості в Хогвартсі, лунають нотки британського маршу, що акцентують увагу на культурній приналежності до старовинної Великобританії.

Музика Джона Вільямса теж має вагоме значення у представленні британської культури у світовому масштабі. Оскільки стрічки про Гаррі Поттера здобули культовий статус в різних куточках світу, музика до них сприяла ознайомленню з британськими традиціями та символами у багатьох культурах, водночас зберігаючи універсальність та відчуття чарівництва.

Музика – це не просто супровід для візуальних образів, а ключовий інструмент культурної адаптації, завдяки якому, глядачі з усього світу можуть зрозуміти символіку та глибину культурних відсилок, які Джоан Роулінг втілила у своєму творі. А. Турчин наголошує, що використання музичних мотивів посилює атмосферу фільму, підтримуючи його емоційний вплив та акцентуючи увагу на значущості британської культурної спадщини [38].

Адаптація культурних та символічних шарів у кіносерії про Гаррі Поттера відіграла ключову роль у збереженні цілісності першоджерела, пристосовуючи його до потреб великого екрану. Візуальний ряд, що включає декорації, архітектурні рішення, символічні предмети та музичний супровід, став найважливішим інструментом для донесення глибоких культурних та символічних тем. Завдяки цьому вдалося не лише відтворити атмосферу чарівного всесвіту, а й підкреслити значущі соціальні, культурні й політичні відсилки, що збагачують наратив Джоан Роулінг, надаючи йому глибини та

багатогранності.

РОЗДІЛ 4

ПОРІВНЯННЯ ПЕРЕКЛАДУ КНИГИ ТА ЇЇ ЕКРАНІЗАЦІЇ З ТОЧКИ ЗОРУ АДАПТАЦІЇ

4.1. Схожість і відмінності у підходах до адаптації

Адаптація художнього твору задля перекладу іншою мовою та екранізації постає перед особливими викликами, оскільки обидва процеси прагнуть відтворити культурні, мовні та символічні риси першоджерела, але використовують різноманітні методи для досягнення цього. На прикладі серії книжок Джоан Роулінг "Гаррі Поттер" особливості адаптації розрізняються залежно від конкретного перекладу та кіновтілення. Переклад, зберігаючи основну структуру й текстові складові, прагне донести їх сутність, тоді як екранізація неминуче передбачає зміни відповідно до вимог кінематографічного формату, включаючи візуальний ряд, діалоги та динаміку подій.

Як при перекладі, так і у створенні екранізації, основна мета – це збереження головної ідеї та сюжету. В обох випадках зберігається фундамент, що формує неповторний образ першоджерела—чарівний світ Хогвартсу, смертельна боротьба Гаррі та Волдеморта, а також інші ключові постаті, як-от Герміона, Рон, професор Дамблдор. Основні сюжетні лінії залишаються майже без змін, проте адаптація передбачає деякі зміни для відповідності вимогам конкретного медіа.

Ключову роль у перекладі та екранізації відіграє збереження культурних особливостей оригіналу, при цьому адаптація відбувається з урахуванням потреб нової аудиторії. Діалекти, гумор, імена персонажів та географічні назви трансформуються для збереження автентичності. Водночас, метою є зробити ці елементи зрозумілими й доступними для читачів та глядачів, які виховані в іншому культурному середовищі.

Ще однією схожістю між перекладом та екранізацією є збереженням суті персонажів. Незважаючи на те, що мова та звички персонажів можуть

підлаштовуватися під нові умови, головні якості Гаррі Поттера й інших важливих героїв залишаються незмінними. Гаррі продовжує демонструвати відвагу, а Герміона залишається розумною та відданою своїм друзям. У кіно ці риси розкриваються через акторську майстерність та репліки, тоді як у перекладі їх передають шляхом ретельного добору слів. Окрім збереження характерів персонажів, переклад і екранізація мають низку інших спільних та відмінних рис у підходах до адаптації твору, що узагальнено представлено в таблиці 4.1.

Таб.4.1.

Порівняння підходів до адаптації в перекладі та екранізації [11]

Критерій	Переклад книги	Екранізація книги
Збереження сюжету	Загалом сюжет залишається незмінним, але можливі незначні коригування задля адаптації до мовних особливостей та культури цільової аудиторії. Всі сюжетні лінії та деталі зберігаються, якщо вони не містять складно адаптованих елементів.	Часто сюжет скорочується або змінюється, щоб відповідати обмеженням хронометражу. Деякі сцени можуть бути вирізані або спрощені, а певні сюжетні лінії скорочені чи навіть перероблені задля більшої динамічності та логічного переходу між сценами.
Передача атмосфери	Атмосфера передається через текстові описи, використання метафор, епітетів, ритму мови та загальної стилістики автора. Перекладач має передати авторський стиль	Візуальні ефекти, операторська робота, колірна гама, спецефекти, грим, костюми, музичний супровід і гра акторів створюють атмосферу світу книги.

	та емоційну складову через вибір слів.	
Характеристика персонажів	Характер розкривається через внутрішні монологи, описи дій, міміку, жести, репліки та відносини з іншими персонажами. Деякі деталі можуть бути підкреслені або змінені у процесі перекладу.	Передача характерів здійснюється через акторську гру, міміку, інтонацію голосу, жестикуляцію, а також сценарні адаптації. У разі скорочень у фільмі деякі риси можуть бути зменшені або, навпаки, підкреслені.
Мовна адаптація	Вимагає точного передання сенсу, особливо у грі слів, мовних особливостях героїв та культурних відсилках. Деякі імена чи терміни можуть змінюватися для кращого сприйняття цільовою аудиторією.	У кіно діалоги адаптуються до живого мовлення. Вони можуть бути спрощені або змінені для більш природного звучання та швидкості сприйняття.
Гумор та гра слів	Перекладач має передати або адаптувати гру слів, щоб вона залишилася смішною і зрозумілою в іншій мові, що може потребувати творчого підходу.	Багато жартів передаються через інтонацію, міміку та ситуаційний контекст, що може бути простішим у розумінні для глядача. Проте, якщо в книзі використовувалася суто мовна гра слів, вона може бути втрачена або спрощена.

Культурний контекст	Часто вимагає адаптації, якщо певні елементи не є зрозумілими для іншої аудиторії. Наприклад, імена, назви страв, історичні або міфологічні відсилки можуть бути пояснені або змінені.	У кіно культурний контекст передається через костюми, реквізит, стиль мовлення, локації, музичне оформлення. Візуальні деталі можуть допомогти зберегти автентичність.
Образність та символіка	Всі символи та відсилки залишаються в тексті, хоча іноді потребують адаптації або пояснень у примітках. Перекладач має знайти відповідники для оригінальних метафор та алюзій.	Символіка може бути підсилена або змінена через візуальне оформлення, колірні рішення, операторську роботу, гру світла, музичний супровід, художнє оформлення кадру.
Деталізація світу	Опис світу залежить від тексту, авторської стилістики та розповідного темпу. Читач самостійно уявляє події та персонажів.	Світ будується через декорації, спецефекти, операторську роботу. Глядач отримує готовий візуальний образ без необхідності уявляти.
Магія та фантастичні елементи	Передаються через описи та авторську стилістику. Читач повинен використовувати уяву для сприйняття магічних явищ.	Візуалізуються через спецефекти, графіку, звукові ефекти, що робить магію більш видовищною, але водночас може відрізнитися від уявлення читачів.
Використання	Літературні засоби, такі як	Операторська робота, колірні

художніх засобів	епітети, порівняння, метафори, внутрішні монологи, символи, алюзії, ритм тексту, є головним засобом занурення в історію.	рішення, ракурси зйомки, монтаж, спецефекти, музичний супровід, а також інші кінематографічні засоби створюють емоційний ефект.
Темп оповіді	Читач сам визначає швидкість читання. Можливе глибоке занурення в текст, зупинки, перечитування.	Фільм має фіксований хронометраж. Темп диктується монтажем, сценарієм та динамікою сцен.
Часові обмеження	Книга може бути довгою і містити детальні сцени, роздуми персонажів, побічні сюжетні лінії.	Фільм має обмежений час (1,5-3 години), що вимагає скорочення або об'єднання сцен, іноді видалення персонажів чи сюжетних ліній.
Емоційний вплив	Читач глибше проживає історію через уяву та співпереживання героям. Внутрішні монологи дозволяють краще розуміти почуття персонажів.	Фільм створює емоційний вплив через візуальні сцени, музику, акторську гру, що може бути більш інтенсивним, але менш особистим, ніж читання.
Роль глядача/читача	Читач активно залучений у процес уяви, самостійно формує образи персонажів, світ книги.	Глядач отримує вже готову візуальну версію світу, що може відрізнятися від його уявлення.
Цільова	Може бути ширшою,	Залежить від вікових

аудиторія	оскільки кожен читає у власному темпі та сприймає текст по-своєму.	рейтингів, маркетингової стратегії, рішень режисера та продюсерів.
-----------	--	--

Переклад книжки та її екранізація об'єднані в бажанні – поділитися ключовими концепціями, сюжетними поворотами й рисами героїв зі свіжою аудиторією. Але кожен з цих процесів має свої специфічні труднощі та стратегії, що визначаються відмінностями медіа, технологічними обмеженнями та особливостями сприйняття інформації.

Ключем до успішного перекладу є пристосування змісту до мовних і культурних особливостей людей, яким він адресований. Важливо зберегти авторський почерк і глибину емоцій, що закладені в оригіналі. Перекладачі часто зустрічаються зі складними завданнями, зокрема, при передачі ідіоматичних висловів, культурних нюансів чи імен, які важливі у вихідній мові. Їм доводиться добирати відповідники, які дозволяють зберегти первинний смисл тексту, не втрачаючи гумору або значущих відсилок.

Екранізація, як процес - це перетворення текстової історії на візуальний твір. Кінокартина не просто відтворює фабулу, а задіює арсенал кінематографічних прийомів – операторську майстерність, музичний супровід, декорації, спецефекти, гру акторів, задля візуалізації фантазійного світу книжки. У такому перетворенні ключовим залишається збереження емоційного впливу та атмосфери оригіналу, попри можливі скорочення чи зміни певних сцен або образів, обумовлені обмеженнями тривалості фільму.

Один з найбільших викликів, що стоять перед кіноадаптаціями, – це потреба у скороченні або модифікації окремих сюжетних ліній, аби фільм залишався динамічним та зрозумілим для глядача. Це нерідко супроводжується втратою певних тонкощів, притаманних літературному джерелу. Далі, у фільмах, де внутрішні монологи та глибокі роздуми героїв займають значне місце, стиль книги вимагає особливо делікатного перенесення на екран. Внутрішній світ персонажів стає залежним від

майстерності акторів або спеціально розроблених сцен.

Однак, навіть коли екранізація вносить корективи, якісний фільм здатен розширити межі сприйняття, пропонуючи нові перспективи, не досяжні через книгу. Візуалізація, музичний супровід, палітра кольорів – все це збагачує розуміння історії, роблячи її більш привабливою для тих, хто прагне візуальних вражень, а не лише тексту.

З наведеної таблиці стає очевидним, що кожен з методів має свої переваги й недоліки. У перекладі ключовим є збереження стилю автора та культурних нюансів, натомість в екранізації акцент робиться на візуальній складовій та передачі емоцій через кіноприйоми. Ці два процеси здатні взаємодіяти, створюючи різноманітні інтерпретації одного й того ж твору, кожна з яких представляє свою унікальну цінність для різних аудиторій.

Мовні адаптації є ключовими в процесі перекладу тексту. Завдання перекладача полягає не лише у передачі суті висловлювання, але й у збереженні стилістичних рис оригіналу, включно з гумором, грою слів та міфологічними алюзіями. Скажімо, при перекладі критично важливо коректно відтворити гру слів, якою блискуче володіє Джоан Роулінг. Це ускладнюється тим, що низка англійських висловів не має прямих відповідників в українській мові, отож перекладачі змушені виявляти творчий підхід для досягнення аналогічного ефекту.

Натомість, екранізація стикається з певними мовними бар'єрами. У кінофільмі діалоги нерідко спрощуються або ж пристосовуються, щоб відповідати вимогам кінематографічної структури. Глядач не має змоги поглиблюватися у текст так само, як читач, тому фрази та репліки героїв мусять бути стислими та виконувати свою функцію задля підтримки динамічності фільму.

Ще однією суттєвою різницею є візуальні можливості. Перекладач, зосереджуючись на описових деталях, використовує виключно мовні інструменти для відтворення атмосфери, натомість режисери можуть використовувати візуальні ефекти, щоб втілити чарівний світ на екрані.

Скажімо, магічні заклинання, створення фантастичних створінь, сцени протистояння добра і зла візуально реалізуються у фільмі за допомогою спецефектів, що насичує події емоційним та символічним змістом.

Відмінності також виникають через ліміт часу, що властивий екранізації. Кіно триває певну кількість хвилин, тож деякі сцени чи сюжетні фрагменти мусять бути скорочені або ж взагалі виключені. За словами О. В. Гнатів і Н. І. Хайдарі, як приклад, у книжці можуть бути детально прописані другорядні сюжетні лінії, котрі в фільмі зрізають задля збереження темпу. Також певні епізоди можуть перероблятися або й зникати, щоб відповідати вимогам кіновиробництва [11].

У перекладі суттєво важливо зберегти символізм, вкладений у слова та образи оригіналу, проте перекладач обмежений відсутністю візуальних засобів чи музики, щоб посилити цей ефект. Натомість кіно має можливість не тільки зберегти, але й посилити символізм за допомогою візуальних ефектів і музичного супроводу. Музика, створена Джоном Вільямсом, сприяє формуванню атмосфери, а візуальні ефекти дають змогу не просто відтворити магію, а й зробити її більш виразною та емоційно впливовою для глядачів. Чарівні моменти у фільмі, як-от магічні дуелі або застосування мантиї-невидимки, набувають додаткової ваги завдяки візуальним та музичним елементам, які підкреслюють їхнє символічне значення.

Образи персонажів у літературному творі та їхні кінематографічні втілення часто відрізняються через зміну засобів виразності. У тексті читач має змогу пізнати внутрішній світ героїв через опис думок, емоцій, зовнішніх рис та розмови, в той час як у кіно це значною мірою залежить від акторської майстерності. Вираз обличчя, рухи тіла, тон голосу, а також зорові й музичні складові створюють остаточне враження про персонажа.

Одним з найвражаючих прикладів впливу гри актора на те, як ми бачимо персонажа, є Северус Снейп у виконанні Алана Рікмана. У книзі цей герой постає як загадковий лиходій, чиї істинні мотиви стають відомі лише в кінці історії. Його вчинки, суворе ставлення до Гаррі, їдкі зауваження та холодний

вигляд створюють враження суворого, якщо не сказати ворожого, вчителя. Читач, не знаючи цілковито його минулого, схильний бачити в Снейпові в основному негативного персонажа з, можливо, прихованими намірами.

Виконання ролі Аланом Рікманом повністю змінило те, як глядачі бачили цього героя. Його низький, майже однотонний голос, стримані рухи, тривалі паузи між фразами та пронизливий погляд створили образ Снейпа ще більш загадковим та навіть трагічним з перших фільмів. Хоча він був суворим, у грі Рікмана відчувалася нотка смутку, що натякала на глибші емоції та таємниці персонажа, про які читач дізнавався лише в кінці історії.

Рікман зумів втілити драматичний конфлікт Снейпа — його внутрішню боротьбу, що розривалася між відданістю Дамблдору, щирими почуттями до Лілі Поттер і необхідністю тримати личину суворого викладача. Один з найзворушливіших епізодів фільму, де Снейп обіймає мертву Лілі, перетворився на культовий момент кінематографічної адаптації, хоча у книзі його прямо не було. Завдяки акторському таланту цей епізод отримав особливе значення для глядачів, закріпившись у пам'яті як один із найвідоміших у всій серії.

Кінематографічний Снейп здобув значно більше трагізму та пробудив у глядачів глибші відчуття, аніж його книжковий прототип. Значна частина читацької аудиторії ставилася до Снейпа як до неоднозначного персонажа, який не провокував відчуття співпереживання аж до моменту, коли розкрилася його справжня суть. Екранізація сприяла більш плавному переходу від однієї емоційної стадії до іншої, підкреслюючи його внутрішню багатогранність вже на ранніх етапах оповіді. Рікман також наділив героя витонченістю та шармом, у той час як у книзі Снейп постає дещо неохайним, з засаленим волоссям та вічною гримасою невдоволення на обличчі.

Вплив акторської майстерності помітний не тільки у випадку зі Снейпом, але й у багатьох інших героях. Наприклад, образ Драко Мелфоя у виконанні Тома Фелтона збагатився додатковими відтінками завдяки його виразній міміці та грі очима, котрі передавали нерішучість та внутрішню

боротьбу персонажа, особливо у пізніших частинах фільму. Емма Вотсон, яка зіграла Герміону, додала більше емоцій та енергії своєму персонажу, ніж можна було собі уявити, читаючи книгу.

Отже, акторська гра відіграє визначальну роль у формуванні розуміння персонажів у кіно. Деякі герої, котрі могли виглядати більш жорсткими чи негативними в книгах, завдяки втіленню акторів отримали додатковий психологічний вимір і викликали більше співчуття у глядачів. Як зазначає Д. С. Богданець, Северус Снейп у виконанні Алана Рікмана став одним із найбільш пам'ятних персонажів серії завдяки його акторській майстерності, котра зробила цей образ глибшим, трагічнішим та емоційно насиченішим [8].

Переклад та екранізація саги про "Гаррі Поттера" об'єднані прагненням: зберегти ключову ідею, сюжетні вузли та глибинні риси персонажів. Але кожен з цих процесів використовує відмінні засоби досягнення цієї мети. Переклад зосереджений на ретельному відтворенні тонкощів мови та передачі її відтінків, тоді як екранізація спирається на візуальні та звукові компоненти для посилення символізму та культурних асоціацій. Ці два процеси, взаємодоповнюють один одного, формуючи багатогранне розуміння світу Гаррі Поттера, де книга та фільм взаємно збагачують досвід читача та глядача.

4.2. Вплив адаптації на сприйняття твору аудиторією

Адаптація книги в інші формати, такі як переклад та екранізація, суттєво впливає на те, як аудиторія сприймає твір. Кожен з цих процесів по-своєму впливає на трактування змісту та культурні контексти, і цей вплив може змінюватися залежно від культурних особливостей різної аудиторії.

Переклад книжки на іншу мову відкриває доступ до набагато більшої кількості читачів, однак це також вимагає пристосування до культурних особливостей, які можуть бути незнайомими для нових читачів. Перекладачі нерідко мусять тлумачити різноманітні мовні й культурні компоненти таким чином, щоб вони були зрозумілими та відгукувалися в серцях читачів з іншої культури. У випадку з "Гаррі Поттером", скажімо, британські реалії, такі як

національні звичаї, слава британських вишів (Оксфорд чи Кембридж), або ж специфічні імена, потребували адаптації для українського читача. Відтак, на перше місце виходить не тільки передача змісту, а й збереження атмосфери та впливу на емоційну реакцію читача.

Переклад також змінює сприйняття через мову. Мовні бар'єри можна певною мірою здолати за допомогою адаптації, але деякі культурні поняття можуть втрачати свій сенс або сприйматися інакше в новому середовищі. Як наголошують Т. В. Кушнірова та К. А. Кучеренко, британський гумор або певні слова, які мають особливе значення в англійській культурі, може бути важко відтворити без втрат у точності та виразності. Це може змінювати уявлення про героїв і події, особливо якщо гумор або спосіб взаємодії персонажів є визначальними для загального враження від тексту [19].

Перекладаючи "Гаррі Поттера" українською, перекладачі нерідко вдавалися до місцевих варіацій та мовних конструкцій, аби адаптувати стиль до культурних особливостей українських читачів. Такий підхід породжує нове сприйняття тексту, де, хоч основний задум й лишається незмінним, читач має змогу відчувати його набагато ближчим у власному культурному просторі.

В свою чергу, екранізація розкриває нові грані для розуміння історії. Хоча стрічка обмежена часом та не здатна втілити геть усі нюанси першоджерела, вона додає візуальне наповнення, яке кардинально змінює процес сприйняття. На прикладі "Гаррі Поттера", кожен етап адаптації вимагав пошуку рішення: як візуалізувати чарівництво та магичні елементи і водночас, зберегти глибину та смислове навантаження книги.

Екранізація відкриває ширші горизонти сприйняття, збагачуючи його емоційним підтекстом, який не завжди досяжний лише словами. Режисерський погляд та майстерність акторів дають змогу глядачам проникнути у внутрішній світ героїв, пережити їхні почуття та спостерігати за їхньою трансформацією. Візуальні компоненти та музичний супровід формують атмосферу, здатну як підсилити, так і переосмислити важливі епізоди для глядачів.

Однак екранізації супроводжують певні виклики. Через обмежений час у фільмі виникає потреба в скороченні або спрощенні сюжетних ліній, що може позначитися на глибині розуміння подій. Не всі тонкощі, які важливі в книзі, зможуть бути збережені, а деяких персонажів або деталі можуть вилучити або змінити заради кращої динаміки фільму. У результаті цього можливі зміни в інтерпретації ключових тем та символів, що представлені на екрані.

Переклад та екранізація суттєво модифікують сприйняття тексту завдяки культурній адаптації. Перекладачі та режисери зобов'язані брати до уваги культурні особливості й наділяти твори всесвітньою універсальністю, що сприяє зацікавленню нових глядачів та читачів. Як зазначають О. Ю. Семененко та Є. Ф. Верзілова, невід'ємною частиною цього процесу є збереження культурних відсилок, хоча іноді виникає потреба їх спрощувати чи трансформувати, щоб зробити твір зрозумілішим для іншої культурної спільноти. У "Гаррі Поттері" яскраво видно, як британські традиції, реалії та соціальні норми пристосовуються для різних культур, залишаючи недоторканною основну ідею та магію [31].

Розбіжності у розумінні також здатні з'являтися з огляду на взаємодію між культурами. Наприклад, в українському середовищі, де значення магії та містицизму може бути зумовлене іншим історичним підґрунтям, аналогічні магичні аспекти в книжці чи фільмі можуть трактуватися по-іншому. Зміна культурного контексту дає змогу формувати нові інтерпретації героїв та подій, які здатні бути більш зрозумілими й відгукуватися на різні емоційні рівні нової аудиторії.

Адаптація творів у перекладах та екранізаціях кардинально впливає на те, як глядачі сприймають текст, що безпосередньо залежить від культурного середовища споживача. Переклад зберігає вербальну та мовну складову, проте корегує контекст шляхом адаптації до культурних особливостей, а екранізація дає змогу по-новому осмислювати твір завдяки візуальному та музичному супроводу. Ці обидва процеси відкривають можливість розширювати

аудиторію, роблячи твір зрозумілим і захопливим для різних культур, водночас зберігаючи його сутність та глибину.

Сприйняття «Гаррі Поттера» зазнало значних трансформацій з часу його дебюту наприкінці дев'яностих. Покоління, що дорослішало разом із випуском кожної книги, перебувало в іншому культурному та суспільному середовищі, ніж нинішні читачі, які зустрічаються з цією історією вже після того, як вона завершилася. Ці зміни визначають, що саме в творі вважається значущим, як сприймаються персонажі, і які теми викликають найбільший інтерес.

Для тих, хто вперше відкрив для себе серію, вона стала не просто текстом на папері, а невід'ємною частиною їхніх дитячих років. Вони бачили в ній історію сповнену чарами, взаєморозумінням і захопливими пригодами. Емоційний зв'язок з героями, напруження, пов'язане з боротьбою між добром і злом, а також загадки, які розкривалися з кожною новою книгою, відігравали ключову роль. Перші читачі відчували хвилювання від очікування нових частин книги, що додавало історії особливої цінності. Значна частина з них виросла, розглядаючи «Гаррі Поттера» як важливу складову своєї культурної ідентичності.

Сучасні читачі відкривають для себе цю історію в зовсім іншому інформаційному просторі, де фентезійні цикли вже давно не дивина, а споживання контенту часто відбувається крізь призму соцмереж та онлайн-спілкування. Це викликає зміну пріоритетів у сприйнятті тексту. Деякі деталі, що раніше не мали особливого значення, тепер стають предметом гарячих дискусій. Наприклад, питання зображення персонажів стали набагато актуальнішими, аніж у 90-х. Критики та читацька спільнота переосмислюють підхід Роулінг до розмаїття, обговорюючи, наскільки книга відповідає сучасним поглядам на інклюзивність. Персонажі, що колись видавалися яскравими, сьогодні можуть ставати приводом для суперечок через брак розвитку чи стереотипність.

Моральні настанови, вкладені у книзі, теж підлягають переосмисленню. Перше покоління читачів сприймало битву Гаррі з Волдемортом як традиційне

зіткнення добра і зла. Для сучасних читачів цей поділ видається менш очевидним, і вони зосереджують увагу на моральній двозначності окремих персонажів. Як зауважує Д. К. Савенкова, ставлення Дамблдора до Гаррі переглядається крізь призму сучасних поглядів на етику виховання дітей. Снейп, якого багато хто вважав трагічним героєм, сьогодні нерідко викликає суперечки через його поведінку стосовно учнів [30].

Змінюється і те, як ми сприймаємо соціальні проблеми, приховані в книзі. У часи перших читачів теми дискримінації тих, хто не має магічного коріння, нерівності й авторитаризму здавалися важливим, але не ключовим елементом історії. Сучасні читачі вбачають в них актуальні аналогії з реальністю. Вони аналізують систему освіти Хогwartсу, роль міністерства магії як бюрократичного механізму, а також ставлення соціуму до різних груп персонажів.

Окремою проблемою постає переосмислення манери письма Ролінг. Коли серія тільки з'явилась, її вважали блискучим зразком фентезі, що демонструє глибокий сюжет і добре розроблений світ. Сучасні читачі, які вже звикли до багатства наративних прийомів та докладного розкриття персонажів у сучасній літературі, часом піддають критиці простоту стилю або конкретні сюжетні рішення, що виглядають спрощеними.

З плином часу зазнає змін і сама фанатська спільнота «Гаррі Поттера». Хоча перші прихильники переважно займалися написанням фанфіків та створенням фан-артів, нинішні шанувальники більше зосереджуються на критичному аналізі та переосмисленні сюжету. Онлайн-дискусії, відео-есе та теорії, що розкривають приховані сенси твору, відіграють значущу роль у формуванні сучасного бачення історії.

Загалом, «Гаррі Поттер» і далі лишається важливою складовою глобальної культури, але те, як його сприймають, трансформується разом із соціальними змінами. Для одних – це чарівна дитяча оповідка, для інших – предмет детального аналізу, що демонструє, як еволюціонують погляди на літературу, етику та соціум.

ВИСНОВКИ

Дослідження адаптації тексту на прикладі книжкової саги Джоан Роулінг «Гаррі Поттер» виявило багатогранність і складність цього явища. Воно охоплює як переклади, так і кіноадаптації, враховуючи їхній вплив на сприйняття роману в різних суспільствах. Порівняльний аналіз перекладів та екранізацій дає змогу глибше осмислити, яким чином кожна з цих ланок адаптації впливає на розуміння й тлумачення першоджерела читачами та глядачами.

Переклад – це фундаментальний етап адаптації, котрий дає змогу відтворити суть оригіналу іншою мовою, зберігши ключові теми, стилістичні нюанси та атмосферу. Під час перекладу дуже важливо брати до уваги культурні та соціальні особливості цільової аудиторії. Це надзвичайно актуально в дитячій літературі, де перекладач повинен не тільки бездоганно передати зміст, але й подбати про збереження гумору, гри слів, а також пристосування локальних реалій і елементів культури. Перекладацькі стратегії, як-от адаптація імен персонажів та географічних назв, відіграють вирішальну роль у тому, аби твір лишався автентичним та зрозумілим для нового читача, водночас не втрачаючи свою магічну атмосферу та емоційну насиченість.

Мовна адаптація також надзвичайно важлива для збереження стилістичних нюансів, як-от гумору, тону й діалектів. Специфіка перекладу «Гаррі Поттера» полягає у здатності передати розмаїття мовних перепон, які виникають у книзі, таких як жарти, цитати, що нерідко містять культурний контекст. Це вимагає від перекладача високого рівня мовної кваліфікації, аби знайти відповідники у цільовій мові, що зберігали би і зміст, і тональність оригіналу.

Адаптація твору через екранізацію - це також ключовий етап адаптаційного процесу. Екранізації книг Роулінг дають нам чітке розуміння того, як культурні та символічні аспекти тексту трансформуються в кіно.

Використання візуальних ефектів, коригування сюжету та загальної структури фільму дозволяють створити кінематографічний світ, який зображає магію, розкриваючи її через зорове сприйняття. Суттєвим моментом екранізації є визначення акцентів на персонажах, що дозволяє зберегти їхні ключові характеристики, але водночас адаптувати їх для кіноформату, де вираження емоцій через жести, міміку та діалоги має вирішальне значення.

Культурне та суспільне тло, відображене в книгах, переноситься у фільми через візуальну складову: архітектуру, вбрання, декорації та музичний супровід. Архітектурні рішення, наприклад, дизайн Хогвартсу, дають відчуття приналежності до британської спадщини, водночас увиразнюючи символічні деталі, які впливають на перебіг оповіді. Символічні образи, серед яких чарівні речі, магичні артефакти й заклинання, оживають на екрані, де їхній візуальний образ допомагає глибше зрозуміти їхній сенс і роль у житті героїв.

Одним з ключових елементів адаптації є використання музичного супроводу. Музичні мотиви, які створив композитор Джон Вільямс, міцно увійшли в загальний образ серії. Музика виконує функцію підсилювача емоцій, акцентуючи ключові епізоди, а також сприяє глибшому зануренню у фантастичний світ. Тема Хогвартсу, скажімо, перетворилася на символ не просто навчального закладу, а й ідеї спадкоємності, традицій та міфології, що відіграє важливу роль у британській культурі.

Загалом, адаптація твору, як переклад та екранізація, є комплексним та взаємопов'язаним процесом. Переклад дає змогу адаптувати текст до особливостей культури, забезпечуючи збереження основних тем та емоційного забарвлення, тоді як екранізація, зі свого боку, розширює можливості вираження через візуальні та аудіальні інструменти. Ця взаємодія двох процесів зумовлює всесвітню популярність твору та дозволяє аудиторії в усіх куточках світу занурюватися у чарівний світ "Гаррі Поттера", розуміючи та відчуваючи його глибину крізь різні культурні призми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Антоночкіна Д. А. Комплексне використання перекладацьких трансформацій при перекладі художніх творів А. К. Дойла про Шерлока Холмса : кваліфікаційна робота магістра. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2025. 52 с.
2. Астахова М. В. Специфіка реалізації «магічного коду» в серії романів Джоан Роулінг про Гаррі Поттера. Автореферат. Чорноморський національний ун-т ім.Петра Могили, 2020. 172 с.
3. Безвенюк А. А. Лексико-стилістичні засоби виразності та особливості їх перекладу українською мовою в екранізації роману Дж. К. Роулінг «Гаррі Поттер і таємна кімната». Донецький національний ун-т ім. В.Стуса. Архів кваліфікаційних робіт. 2020. 122 с.
4. Богданець Д. С. Аналіз перекладацьких трансформацій у перекладі літературних творів з англійської на українську (на прикладі творів Джоан Роулінг). 2024. 121 с.
5. Богданівна М. Л. Літературні адаптації і переклади в контексті культурного впливу. 2024. 135 с.
6. Бринза І. В., Гжибовська Т. С., Черненко Н. М. Конфліктний коучинг і медіація: навчальний посібник для слухачів, які проходять навчання за мікрокредитною програмою «Бізнес та технології: новий старт» в рамках виконання міжнародного проєкту. Одеса: «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2024. 189 с.
7. Бумар К. С. Лінгвокультурна адаптація соціально маркованої лексики (на матеріалі українських перекладів сучасної італійської художньої прози). 2023. 171 с.
8. Гаррі Поттер і філософський камінь [відеозапис] / дубляж студії «Le Doyen». – Київ: Warner Bros. / B&H Film Distribution, 2002.
9. Гаррі Поттер і філософський камінь [телевізійна озвучка] / телеканал

- «Новий канал». – Київ, 2003. – URL: <https://uaserials.pro/1695-garri-potter-i-filosofskyi-kamin-2001.html>
- 10.Гнатів О. В. Міжваріантний переклад як різновид внутрішньомовного перекладу (на матеріалі британського та американського видань перших двох книг Дж. Роулінг з серії романів про Гаррі Поттера). 2020. 171 с.
 - 11.Гнатів О. В. Хайдарі Н. І. Адаптація британського тексту як вид внутрішньомовного перекладу (на матеріалі британського та американського видань ДЖ.Роулінг «Гаррі Поттер і філософський камінь» та «Гаррі Поттер і таємна кімната». Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Філологія, 2021 №47. С. 178 - 181
 - 12.Грекова А. Ю. Адаптація цільового тексту під час закадрового перекладу британських серіалів. 2022. 166 с.
 - 13.Грінченко С. М. Лексичні аспекти адаптації перекладного сценарного тексту. Кваліфікаційна робота магістра. Київ: Маріупольський явнийвний університет. 2024. 132 с.
 - 14.Грінченко С. М. Лексичні аспекти адаптації перекладного сценарного тексту. 2024. 187 с.
 - 15.Єрмоменко О. Сутність поняття «адаптація» в міждисциплінарному аспекті. Педагогіка. Актуальні питання гуманітарних наук. 2020. Вип. 21. С. 211-218.
 - 16.Ковальчук В. Перекладацькі трансформації у творі Джоан Роулінг Гаррі Поттер і в'язень Азкабану та їх відбиття українською мовою. Проблеми сучасної філології та перекладознавства в історико-культурному, психолінгвістичному, соціолінгвістичному та дидактичному вимірах. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 2024. С.163-166.
 - 17.Колесніков В. Ю. Феномен літературної творчості Ніла Геймана та гуманістичне виховання людини ХХІ століття. 2024. 170 с.
 - 18.Котовська К. О. Специфіка перекладів Гаррі Поттера на українську та

- польську мови. 2024. 176 с.
19. Кушнірова Т. В., Кучеренко К. А. Лексичні трансформації при перекладі роману Гаррі Поттер і філософський камінь ("Harry Potter and the Philosopher's Stone") Дж. К. Роулінг. Doctoral dissertation. Полтава: Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», 2024. 142 с.
 20. Лисиченко М. А. Метафори та художні порівняння у романі Джоан Роулінг Гаррі Поттер і в'язень Азкабану та особливості їх перекладу українською мовою. 2023. 193 с.
 21. Маліннікова Д. К. Сімейна медіація як ефективний метод вирішення спорів в умовах воєнного стану в Україні. Вчені записки. 2023. Вип. 36. 123 с.
 22. Москвіна О. Концепція мономіфу Джозефа Кемпбелла. Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (протокол № 5 від 22 квітня 2019 р.). Конференція зареєстрована в УкрІНТЕІ МОН України. Посвідчення № 646 від 18 грудня 2021 р. 145 с.
 23. Нагорнюк-Данилюк О. А. Медіація в кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх в кримінальному процесі України. Mediation in criminal proceedings against minors in the criminal process of Ukraine. 2021. 231 с.
 24. Нестерова К. І. Адаптація рекламних текстів у перекладі (німецько-український напрям). 2021. 190 с.
 25. Перетворення : Особливості перекладу культурно-маркованих одиниць у п'єсі Дж. Ролінг «Гаррі Поттер та Прокляте Дитя» / конкурсна робота. Львів : Національний університет «Львівська політехніка», 2021. 30 с
 26. Петришин С. Особливості використання антонімічного перекладу (на основі роману Джоан Роулінг Гаррі Поттер і філософський камінь). Філологічні студії та перекладознавчий дискурс. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. Івано-Франківськ. С. 259-262

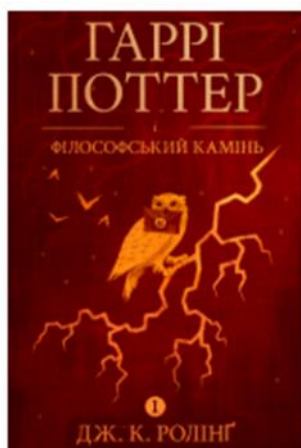
- 27.Подлесна А. В., Подлесная А. В. Прагматична адаптація перекладу художнього твору (на матеріалі англomовних перекладів М. В. Гоголя) : магістерська робота. Запоріжжя : Національний університет "Запорізька політехніка", 2022. 211 с.
- 28.Пророк Н., Царенко Л., Бойко С. Адаптація, дезадаптація, розлади адаптації: питання термінології. Міжнародний науковий журнал«Грааль науки». 2021, № 9. С. 374–475.
- 29.Ролінг, Дж. К. Гаррі Поттер і філософський камінь / пер. з англ. В. Морозов. – Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2002. – 352 с.
- 30.Савенкова Д. К. Функціональне значення прислівників із суфіксом -ward(s) у романі Джоан Роулінг Гаррі Поттер і смертельні реліквії. Мовний та навчальний простір у країнах світу: матеріали XIV Міжнародної наук.-практ. студент. конф. (8 листопада 2024 року): збірник тез. Київ: Вид-во УДУ ім. М. Драгоманова, 2024. 291 с.
- 31.Семененко О. Ю., Верзілова Є. Ф. Вербальні особливості заклинань у романах Дж. Роулінг про Гаррі Поттера: перекладацький аспект. Вісник Одеського національного університету. Філологія, 26(2 (24)), 87–96, 2021. 186 с.
- 32.Синчак І. О. Лексико-семантичні особливості іншомовних запозичень в японській мові (на матеріалі твору Роулінг Гаррі Поттер). Київ: Київський національний лінгвістичний університет. 2024. 199 с.
- 33.Синчак І. О. Особливості перекладу з іноземної мови на японську на матеріалі книги Гаррі Поттер і таємна кімната Джоан Роулінг. Київ: Київський національний лінгвістичний університет. 2023. 233 с.
- 34.Синчак І. О. Особливості перекладу з іноземної мови на японську на матеріалі книги Гаррі Поттер і таємна кімната, Джоан Роулінг. Київ: Київський національний лінгвістичний університет. 2023. 164 с.
- 35.Сікора Я. Б. Адаптація як об'єкт наукового дослідження: психолого-педагогічний аналіз. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2022. Вип. 2 (51). С. 135–139.

- 36.Соловей Д. О. Лінгвокультурна адаптація євангельських текстів для різновікової аудиторії (італійськомовна та українськомовна перекладацькі традиції): дис. ...д-ра гум.наук:08.00.04. Київ, 2023.178 с.
- 37.Соловей Д. О. Лінгвокультурна адаптація євангельських текстів для різновікової аудиторії (італійськомовна та українськомовна перекладацькі традиції). 2023. 111 с.
- 38.Турчин А. Особливості використання стилістичних трансформацій, що застосовуються для перекладу мовних одиниць на позначення руху в романах Джоан Роулінг Гаррі Поттер. Редакційна колегія,97,2024.165 с.
- 39.Черевань С. О. Особливості перекладу та культурної адаптації англomовних серіалів українською мовою (на матеріалі американського телесеріалу The Witcher). 2023. 168 с.
- 40.Шевченко В. В. Когнітивно-дискурсивні аспекти локалізації роману Дж. К. Роулінг Гаррі Поттер і філософський камінь (на матеріалі перекладів на чеську, російську та українську мови): випускна бакалаврська робота. Напрямок підготовки: 45.03.03 – Фундаментальна і прикладна лінгвістика. 2020. 137 с.
- 41.Шитлюк О. Серії романів Гаррі Поттер (на основі перекладу В. Морозова): Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку : тези III Міжнародної наук-прак. інтернет-конференції (м. Переяслав,16 березня 2020 року) Секція № 1. Актуальні питання міжкультурної комунікації. С. 153.
- 42.Шмаленко Ю. І. Медіація як інституціональне явище в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. Магістерська дисертація. Київ: Київський політехнічний інститут ім.І.Сікорського. 2024. 166 с.
- 43.Шмаленко Ю. Особливості правового регулювання медіації в Україні. Людина має право: соціально-гуманітарний дискурс у контексті реформаційних процесів в Україні. Магістерська дисертація. Київ: Київський політехнічний інститут ім.І.Сікорського. 2024. 109 с.
- 44.Bessarab O. V., Brakina M. Z.. Peculiarities of Poetics of the Play Harry

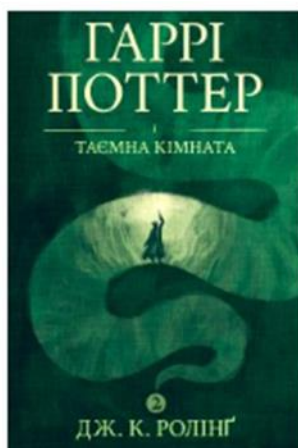
- Potter and the Cursed Child by J. K. Rowling. *Philological Sciences and Translation Studies: European Potential*, 45, 2022. 198 c.
45. Demetska V. (2019). Adaptive Model in Translation: Psycholinguistic Dimension. *PSYCHOLINGUISTICS*, 26(2), 70-90.
 46. Filonenko O. Modes of Magicity in British Literature. *Essays on Religious Studies*. 2021. № 11. C. 8–25.
 47. Kononchuk I. (2024). Translation and adaptation: Intersecting relationships. *International Journal of Philology* («Філологічні науки»), 28(2).
 48. Kosiuha, O. (2024). Team translation and other specificities of translating children's literature in Ukraine: Harry Potter and the Goblet of Fire from English into Ukrainian. *Strenæ: Recherches sur les livres et objets culturels de l'enfance*, 25.
 49. Nida, E. A., & Taber, C. R. (1982). *The theory and practice of translation*. Leiden: E. J. Brill.
 50. Ostapenko, Svitlana. (2022). Explication as a means of language and cultural adaptation in the process of fiction text translation. *Pomiędzy. Polonistyczno-Ukrainoznawcze Studia Naukowe*, 6(3), 73-79.
 51. Panchenko, O., Shevchyk, K., Suima, I., Muliar, I., & Novikova, O. (2021). Linguistically and culturally marked units in "Harry Potter and the Cursed Child" by J. K. Rowling and their translation into Ukrainian. ISSN: 1305-578X *Journal of Language and Linguistic Studies*, 17(Special Issue 2), 2021. P.1438-1446;
 52. Paul, J. (2008). Homer and cinema: Translation and adaptation in *Le Mépris*. In A. Lianeri & V. Zajko (Eds.), *Translation & The Classic: Identity as Change in the History of Culture* (pp. 148-166).
 53. Rassokha I. M. *Harry Potter and the Extinction of Languages*. Publishing House "Baltija Publishing", 2024. 180 c.
 54. Reiss, K. (1971). Type, kind and individuality of text: Decision making in translation. In L. Venuti (Ed.), *The Translation Studies Reader* (pp. 160-171). London: Routledge.

55. Rowling, J. K. Harry Potter and the Philosopher's Stone. – London: Pottermore Publishing, 2015. Режим доступу: URL: <https://www.pottermorepublishing.com/ukrainian-ebooks/> (дата звернення 12.03.2025)
56. Schmidt, D. D. (2024). Cinematic adaptations of literature: Exploring the translation of text to screen. *Cineforum*, 65(3), 177-180.
57. Ukrainian eBooks Pottermore Publishing. Pottermore Publishing. Режим доступу URL: <https://www.pottermorepublishing.com/ukrainian-ebooks/> (Дата звернення: 09.02.2025).

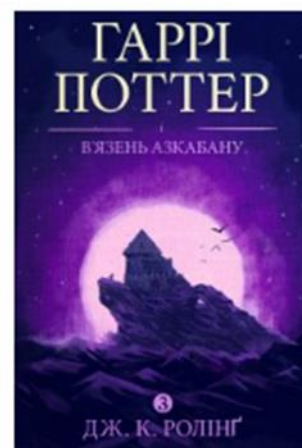
ДОДАТКИ

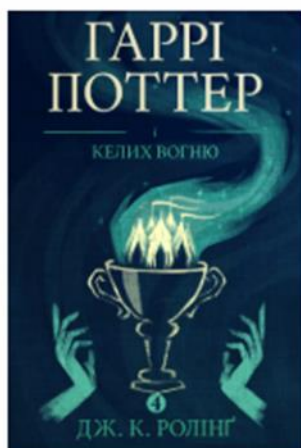
Гаррі Поттер і філософський камінь

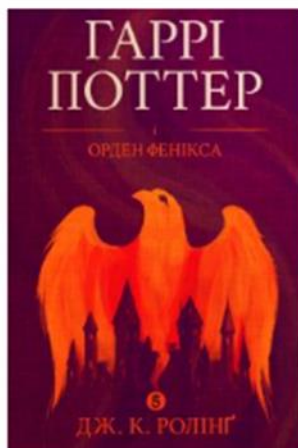
Гаррі Поттер і таємна кімната

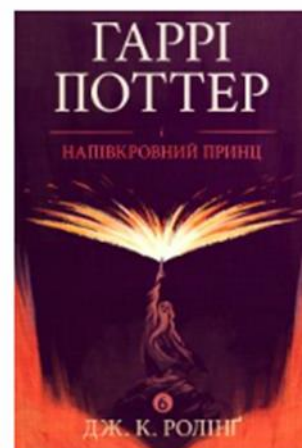
Гаррі Поттер і в'язень Азкабану

Гаррі Поттер і Келих вогню

Гаррі Поттер і орден фенікса

Гаррі Поттер і Напівкривний Принц

Гаррі Поттер і смертельні реліквії

Рис. А.1. Книги про Гаррі Поттера [57]

Табл. 2.1.1.

Порівняння різних підходів до перекладу власних назв у книзі «Гаррі Поттер» у різних мовах [41]

Оригінальна назва (англійська)	Український переклад	Французький переклад	Німецький переклад	Метод адаптації
Hogwarts	Гогвортс	Poudlard	Hogwarts	Транскрипція (українська, німецька), фонетична адаптація (французька)
Diagon Alley	Алея Діагон	Chemin de Traverse	Winkelgasse	Літературний переклад (українська), зміна гри слів (французька), дослівний переклад (нім.)
Knockturn Alley	Алея Ловкотур	Allée des Embrumes	Nokturngasse	Гра слів: адаптація у різних мовах
The Sorting Hat	Розподільний капелюх	Choixpeau magique	Der sprechende Hut	Додавання пояснення (французький), буквальний переклад (нім.)
Moaning	Плаксива	Mimi	Maulende	Літературна

Myrtle	Міртл	Geignarde	Myrte	адаптація
Severus Snape	Северус Снейп	Severus Rogue	Severus Snape	Збереження оригіналу (укр., нім.), адаптація значення (франц.)
Lord Voldemort	Лорд Волдеморт	Lord Voldemort	Lord Voldemort	Без змін (усі переклади)
Tom Marvolo Riddle	Том Ярвіл Редл	Tom Elvis Jedusor	Tom Vorlost Riddle	Зміна імені для збереження анаграми
The Marauder's Map	Карта мародера	La Carte du Maraudeur	Die Karte des Rumtreibers	Літературний переклад
The Deathly Hallows	Смертельні реліквії	Les Reliques de la Mort	Die Heiligtümer des Todes	Дослівний переклад
The Forbidden Forest	Заборонений ліс	La Forêt Interdite	Der Verbotene Wald	Дослівний переклад
The Burrow	Барліг	Le Terrier	Das Fuchsbau	Адаптація за змістом

